

संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना

प्रथम वर्षको अनुगमन प्रतिवेदन

२०६९

नेपाल सरकार
शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना

प्रथम वर्षको अनुगमन प्रतिवेदन

२०६९

नेपाल सरकार
शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

पहिलो संस्करण : २०६९, भाद्र

प्रकाशित प्रति : ३०००

सर्वाधिकार © शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय
र साथी

प्रकाशक

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय र

सिंहदरवार, काठमाडौं, नेपाल

फोन नं.: ४२१११७८/४२१११७३

फ्याक्स: ४२१११८६

ईमेल: mopr@peace.gov.np

वेब: www.peace.gov.np

साथी

एकान्तकुना, ललितपुर, नेपाल

पो.ब.नं.: ७७७०

फोन नं.: ५००००६३/५००००७४

फ्याक्स: ५०००१६०

ईमेल: saathi.ktm@gmail.com

वेब: www.saathi.org.np

ISBN: 978-9937-2-5396-3

यस प्रतिवेदनको कुनै पनि अंश श्रोत उल्लेख गरेर प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

टोप बहादुर रायमाझी
मन्त्री
शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

नेपाल सरकार

फोन ४२११०८९
फ्याक्स: ४२१११८६
४२११५५४

निजी सचिवालय
सिंहदरवार, काठमाडौं।

प.सं.:-
च.नं.:-

मन्तव्य

संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को उद्देश्यलाई मूर्त रूप प्रदान गर्न संयुक्त राष्ट्र संघले सदस्य राष्ट्रहरूलाई गरेको आह्वान अनुरूप नेपाल सरकारले २०६७ माघ १८ गते यसको कार्यान्वयन गर्न राष्ट्रिय कार्ययोजना बनाई लागू गरेको छ। महिला, शान्ति र सुरक्षाको विषयमा ती प्रस्तावहरूले गरेको आह्वानलाई सदस्य राष्ट्रको हैसियतले कार्यान्वयन गर्नु हाम्रो जिम्मेवारी रही आएको छ। हाल नेपाल संक्रमणकालिन अवस्थाबाट गुज्रिरहेको हुनाले यी प्रस्तावहरूले लिएका उद्देश्य र भावनालाई हाम्रो सन्दर्भमा समायोजन गरेर त्यसको कार्यान्वयन गर्नु उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन जान्छ।

नेपाल सरकारले वर्तमान सन्दर्भमा प्राथमिकता र महत्वका साथ लिएको यस राष्ट्रिय कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई प्राथमिकताका साथ अगाडी बढाई रहेको छ। यसको कार्यान्वयनको लागि नेपाल सरकारले नेपाल शान्ति कोषबाट आगामी दुई वर्षका लागि केही आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराएको छ भने भविष्यमा समेत यसको कार्यान्वयनको पक्षलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न कार्ययोजना निर्माण प्रकृत्यामा जस्तै गरी सम्पूर्ण जिम्मेवार मन्त्रालय, सम्बद्ध निकाय, गैरसरकारी एवं अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था सँग निरन्तर सहयोग र सहकार्यको खाँचो रहिरहनेछ।

राष्ट्रिय कार्ययोजना लागू भए पश्चात्को यो पहिलो वर्षमा सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट भएका गतिविधिहरूको समीक्षा र यसले सुनिश्चित गरेका सूचाङ्कहरूको आधारमा प्रगति मूल्याङ्कन हुनु आगामी वर्षहरूमा यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि महत्वपूर्ण आधार तयार हुनु हो भन्ने मलाई लागेको छ। तसर्थ, यस प्रथम वर्षको अनुगमन प्रतिवेदनले हामीले तय गरिरहेको बाटो र यसको गतिलाई मात्र मापन नगरी भविष्यमा प्राथमिकता दिनु पर्ने क्षेत्र र विषयहरूको स्पष्ट चित्रण गर्न सहयोग पुऱ्याउने छ भन्ने मैले विश्वास लिएको छु।

यो प्रतिवेदन तयार गर्न समन्वयकारी भूमिका खेल्नु हुने नेपाल सरकार शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयका कानुन तथा संचार महाशाखा प्रमुख लगायत सम्पूर्ण कर्मचारीहरू, प्रतिवेदन तयारी निर्देशन समितिका सदस्यहरूका साथै प्रतिवेदन लेखन तथा तथ्यांक संकलनमा खटिनु हुने सबैलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु।

मिति: २०६९ भाद्र २६

टोप बहादुर रायमाझी
मन्त्री
शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

नेपाल सरकार

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

पं. सं.

च.नं.:

सिंहदरवार, काठमाडौं
नेपाल।

मन्तव्य

शान्ति निर्माण तथा द्वन्द्वरूपान्तरणको सबै प्रकृयाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता तथा महिलाको सुरक्षाको पूर्ण प्रत्याभूति गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकारले संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६७ बनाई लागू गरेको करीव एक वर्ष भन्दा बढी समय बितिसकेको छ। राष्ट्रिय कार्ययोजनाले नै हरेक वर्ष प्रगति मूल्याङ्कन तथा समीक्षा गर्ने कार्यलाई महत्वका साथ स्वीकार गरी प्रत्येक वर्ष यसको अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्ने र आगामी वर्षहरूमा यसको कार्यान्वयनको पक्षलाई प्रभावकारी बनाउने उद्देश्य लिएको छ।

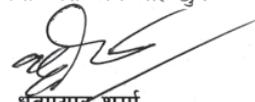
राष्ट्रिय कार्ययोजनाको निर्माण प्रकृत्यामा सरकारी एवं गैर सरकारी संस्था तथा विकासका अन्तर्राष्ट्रिय साझेदारहरूबाट भएको सहयोग र सहकार्यलाई यसको कार्यान्वयन र प्रगति मूल्याङ्कनको सन्दर्भमा समेत उचित महत्व र स्थान प्रदान गरिएको छ। यसको ज्वलन्त उदाहरणको रूपमा यही अनुगमन प्रतिवेदनलाई लिन सकिन्छ। राष्ट्रिय कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन नेपाल सरकार एकलैको प्रयासबाट मात्र सम्भव हुने विषय होइन। तसर्थ यसको कार्यान्वयनमा सरकारी एवं गैरसरकारी संस्था, दातृ निकाय र अन्य सरोकारवालाहरूको महत्वपूर्ण भूमिका आवश्यक छ र सबै सरोकारवालाहरूले आ-आफ्नो भूमिका निभाइरहेका पनि छन्।

यसको निर्माण प्रकृत्यामा भएको सहकार्य र सहयोगलाई कार्यान्वयनमा समेत निरन्तरता दिई ती कार्यहरूको समीक्षा र मूल्याङ्कनको पक्षमा समेत गैरसरकारी संस्थाको भूमिकालाई उचित स्थान प्रदान गरिएको छ। यसकार्यले यसको कार्यान्वयनमा समेत महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने छ, भन्ने मैले ठानेको छु।

राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रथम वर्षमा भएका क्रियाकलापहरूको अनुगमन/समीक्षा र महिलाको सहभागिता र सुरक्षाको क्षेत्रमा विगतका वर्षहरूदेखि भएको प्रगति समेतको तथ्यांकहरू समावेश गरिएको हुनाले नेपालमा महिला सहभागिता र सुरक्षाको विषयमा तुलनात्मक अध्ययन गर्न समेत यसले सहयोग पुऱ्याउने छ, भन्ने मलाई लागेको छ।

यस प्रतिवेदनको तयारी कार्यमा संलग्न रही मिहिनेत गर्ने सबै प्रति हार्दिक धन्यवाद दिदै आगामी दिनमा राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहकार्य र सहयोगको निरन्तरताको लागि शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु।

मिति: २०६९ भाद्र २६

ध्रुवप्रसाद शर्मा
सचिव

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

प्राक्कथन

नेपाल सरकारबाट सन् २०११ को फेब्रुअरीमा संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद प्रस्तावहरू १३२५ र १८२० राष्ट्रिय कार्ययोजना पारित गरेको करिब डेढ वर्ष भई सकेको छ। कार्ययोजना पारित हुँदा दशक लामो द्वन्द्वले महिला तथा बालिकाहरूमा पारेको असर तथा द्वन्द्वको समयमा महिलाहरूले द्वन्द्व रोकथामको लागि पुऱ्याएको योगदानलाई पहिचान दिनुको साथै सम्पूर्ण शान्ति प्रक्रियामा महिलाहरूलाई प्रमुख सरोकारवालाको रूपमा संलग्न गराउने तथा द्वन्द्व प्रभावितहरूको पुर्नस्थापन तथा पुनर्मिलन जस्ता संक्रमणकालीन कार्यहरूमा महिलाहरूको भुमीकाको महत्व प्राथमिकताका साथ लिईएको थियो।

नेपाल दक्षीण एशियामा नै संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद प्रस्तावहरू १३२५ र १८२० कार्यान्वयनका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना तयार गर्ने पहिलो राष्ट्रको रूपमा चिनिनुका साथै कार्ययोजना तयारीका लागि नेपालमा अपनाइएका परामर्श, समावेशी तथा सहभागीतामुलक प्रक्रियाहरूले अन्तराष्ट्रिय निकायहरूको समेत ध्यान आकृष्ट गरेको छ। यसलाई नागरिक समाज र सरकार विचको सहकार्यको उदाहरणको रूपमा लिईएको छ।

हामी नागरिक समाजले यस सहकार्यलाई नेपाल सरकारले द्वन्द्वको समयमा महिलाहरूले पुऱ्याएको महत्वपुर्ण योगदानको कदरको संकेतको रूपमा लिएका छौं। द्वन्द्वको समयमा महिलाहरूले अग्रपंक्तिमा रहि अभिभावक, शान्तिकर्ता, मध्यस्थकर्ता तथा द्वन्द्व प्रभावित महिलाहरूको तत्काल आवश्यकताहरू परिपुर्ति गर्नको लागि व्यक्तिगत एवं सामुहिक रूपमा विभिन्न प्रकारका भुमिकाहरू खेलेको पाइन्छ। यसैगरी नागरिक समाजले द्वन्द्व प्रभावितहरूको सरोकारका विषयमा आवाज उठाउनुको साथै सबै प्रकारका शान्ति प्रक्रियाहरूमा महिला सहभागीता अभिवृद्धि लगायत न्यायमा पहुँच पुऱ्याउन महत्वपुर्ण भुमिका निर्वाह गरिरहेको छ।

संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद प्रस्तावहरू १३२५ र १८२० राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन स्थिती अनुगमनको यो संयुक्त प्रतिवेदन नेपाल सरकारले यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आफ्नो सम्पुर्ण प्रयासहरूमा नागरिक समाजलाई संलग्न गराउने प्रतिवद्धताको संकेत मान्न सकिन्छ।

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयले संयुक्त राष्ट्रसंघ प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० राष्ट्रिय कार्ययोजना निर्माण तथा यसको अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्न लिएको नेतृत्व तथा मार्गदर्शन प्रति नागरिक समाजको तर्फबाट खुशी र आभार प्रकट गर्न चाहन्छु। यस प्रकार को साभेदारी तथा समन्वय आउँदो वर्षहरूमा पनि निरन्तर रहने कुरामा विश्वस्त छु।

प्रतिवेदन तयारीको लागि सहयोग पुऱ्याउने निर्देशक समितिका अध्यक्ष, सहसचिव श्री साधुराम सापकोटा तथा विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिनिधि सदस्यहरू जस्तै OSF, केयर नेपाल, संकल्प, GNWP तथा पिस सर्पोट वर्किङ्ग ग्रुप (PSWG) विपेश गरी यू.एन ओमन, यू.एन.एफ.पी.ए तथा शाही नरवेली राजदुतावास प्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु। साथै प्रतिवेदनका लागि अथक कार्य गरी प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग पुऱ्याउने श्रोत समुह, तथ्याँड संकलनकर्ताहरू, सूचना तथा तथ्याँड उपलब्ध गराउने विभिन्न मन्त्रालयका प्रतिनिधिज्यूहरू, साथीका पदाधिकारीहरू, सम्पुर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरूको साथै प्रतिवेदन तयारीमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष संलग्न सम्पुर्ण महानुभावहरूमा आभार प्रकट गर्न चाहन्छु।

धन्यवाद।

बन्दना राणा

अध्यक्ष

साथी

विषय सूची:

मन्तव्य.....	क
मन्तव्य.....	ग
प्राक्कथन.....	ङ
परिच्छेद - १.....	१
परिचय.....	१
१.१. पृष्ठभूमि.....	१
१.२. उद्देश्य.....	२
१.३. अध्ययन प्रकृया.....	२
१.४. अध्ययनको सीमा.....	३
परिच्छेद - २ विषयगत सिंहावलोकन.....	५
परिच्छेद - ३ तथ्याङ्क प्रस्तुति तथा विश्लेषण.....	९
३.१. सहभागिता.....	९
३.२. सुरक्षा तथा रोकथाम.....	२३
३.३. प्रवर्द्धन.....	३०
३.४. राहत तथा पुनर्प्राप्ति.....	३२
३.५. श्रोत व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन.....	३८
परिच्छेद ४ राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनका चुनौतीहरू.....	४१
परिच्छेद ५ सुझाव एवं सरफारिसहरू.....	४३
अनुसूची.....	४४

परिच्छेद - १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि:

युद्ध वा सशस्त्र द्वन्द्वको सबैभन्दा बढी असर महिला र बालिकामा पर्ने र त्यस्तो अवस्थामा उनीहरूले विभिन्न किसिमका हिंसा र पीडाको सामना गर्नु पर्ने तथ्यलाई सबैले स्विकार गरेका छन्। यसरी द्वन्द्वको क्रममा महिला एवं बालिकाहरूले व्यहोर्नु परेका शारीरिक, यौनजन्य, सामाजिक, आर्थिक र मनोवैज्ञानिक असर एवं शोषण सम्बोधन गर्नुका साथै शान्ति निर्माणको कुनै पनि प्रकृत्यामा उनीहरूको सहभागितालाई सुनिश्चितता प्रदान गर्नु आजको आवश्यकता हो। द्वन्द्व र द्वन्द्व पश्चात संक्रमणको अवस्थामा महिला एवं बालिकाको सुरक्षा एवं शान्ति प्रकृत्यामा उनीहरूको सहभागिता लगायतका विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्द्वारा सन् २००० अक्टोबर ३१ मा प्रस्ताव नं. १३२५ पारित भएको थियो। यस प्रस्तावमा सबै राष्ट्रहरूलाई शान्ति प्रकृत्याका प्रत्येक चरणहरूमा महिला र बालिकाहरूको सुरक्षा एवं उनीहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता गर्न अनुरोध गरिएको छ। त्यसैगरी संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्ले सन् २००८ जुन १९ मा प्रस्ताव नं. १८२० पारित गरेको थियो। यस प्रस्तावले प्रस्ताव नं. १३२५ को कार्यान्वयन गर्न जोड दिँदै विशेषगरी द्वन्द्वका पक्षहरूलाई यौनजन्य हिंसाको तत्काल अन्त्य गर्न अनुरोध गर्दै यस्ता हिंसाका पीडकलाई आममाफी नदिई दण्डितताको अन्त गर्न आह्वान गर्नुका साथै द्वन्द्व र द्वन्द्व पश्चात् महिला एवं बालिकाको सुरक्षामा जोड दिएको छ।

संयुक्त राष्ट्रसंघको सदस्य राष्ट्रको हैसियतले सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्तावहरूको कार्यान्वयन गर्ने नेपालको पनि दायित्व हुन आउँछ। त्यसमा पनि २०५२ साल फागुन १ गते देखि २०६३ साल मंसिर ५ गतेसम्म सशस्त्र द्वन्द्वमा गुज्रिएर भर्खरै मात्र शान्ति प्रकृत्यामा अघि बढिरहेको हुनाले नेपालको सन्दर्भमा त्यी प्रस्तावहरूले विशेष महत्व र अर्थ राख्दछन्। द्वन्द्वका क्रममा शारीरिक, यौनजन्य, सामाजिक, आर्थिक र मनोवैज्ञानिक असरहरू भोग्न बाध्य भएका महिला एवं बालिकाहरू द्वन्द्व पश्चात यति लामो समयसम्म त्यी असरहरूबाट पुर्णत मुक्त हुन सकिरहेको अवस्था छैन। तसर्थ द्वन्द्वका परिणामहरू, विशेषगरी महिला र बालिकाहरू माथि परेका असरहरूलाई पहिचान गरी त्यसको उचित सम्बोधन गर्न एवं शान्ति प्रकृत्याका हरेक चरणहरूमा महिलाको सहभागिताको सुनिश्चिततागर्न संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्तावहरूको कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना २०६७ पारित गरेको छ।^१

प्रस्तुत राष्ट्रिय कार्ययोजना निर्माणको क्रममा सरकारी, गैर सरकारी संस्था र अन्तर्राष्ट्रिय विकासका साभेदार संस्थाहरूसंग सहकार्य रहेको थियो भने कार्ययोजनाबाट लाभान्वित वर्ग द्वन्द्व प्रभावित महिला एवं बालिका, स्थानीय शान्ति समितिका सदस्य, सरकारी निकायका प्रतिनिधि, नागरिक समाजका प्रतिनिधि एवं महिला अधिकारका क्षेत्रमा काम गर्ने व्यक्तित्वहरूबाट समेत राय प्रतिक्रिया लिई अन्तिम रूप दिने काम भएको

^१ संयुक्त राष्ट्रसंघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना (२०६७/६८ -२०७१/७२) नेपाल सरकार, शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्रालय माघ १८, २०६७

थियो। संक्षेपमा भन्नु पर्दा यो कार्ययोजनाको निर्माण प्रक्रियालाई सहभागितामूलक नीति निर्माण प्रक्रियाको ज्वलन्त नमूनाको रूपमा लिन सकिन्छ। त्यसैले यस कार्ययोजनाको निर्माणमा अपनाइएको विधि र प्रकृतिलाई राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा समेत अनुकरणीय प्रयासको रूपमा स्वीकारिएको छ। राष्ट्रिय कार्ययोजना नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको एक वर्ष पूरा भई सकेको सन्दर्भमा एक वर्ष भित्र यसको कार्यान्वयनका लागि भए गरेका प्रयासहरु र कार्यान्वयन देखिएका चुनौतीहरुको पहिचान हुनु आवश्यक देखिएकोले कार्ययोजना निर्माणमा जस्तै सहभागितामूलक तरिका अपनाई प्रस्तुत अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

संक्रमणकालको अन्त्य गरी राष्ट्र निर्माणमा अघि बढ्नु पर्ने वर्तमान अवस्थामा विभिन्न प्रयास र वकालतहरुका बावजूद पनि महिलाका सरोकारका विषयहरुको कार्यान्वयन प्रभावकारी तरिकाले हुन सकिरहेको पाइँदैन। प्रारम्भिक वर्ष भएकोले राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनमा तीव्रता आउन सकिरहेको छैन, तथापि प्रस्तुत अध्ययन राष्ट्रिय कार्ययोजनाको वास्तविक धरातलीय यथार्थताका आधारमा हालसम्म भएका कार्यहरुको मूल्यांकन र लेखाजोखा गरी आगामी दिनहरुमा यसको कार्यान्वयनमा प्रभावकारी परिणामहरु प्राप्त गर्न, हालसम्म सम्बोधन नभएका वा तत्काल सम्बोधन गर्नु पर्ने विषयहरुको पहिचान गरी प्राथमिकता प्रदान गर्न, कार्यान्वयनमा जोड दिनु पर्ने विशेष क्षेत्रहरुको निक्कौल गर्न, साभेदारी र सहकार्यमा जोड दिनु पर्ने विषयहरुको पहिचान गर्न, कार्यान्वयनका सबै सरोकारवाला पक्षहरुलाई यसको कार्यान्वयनमा हातेमालो गर्ने अवसर प्रदान गर्न तथा आगामी कार्यक्रमहरु निर्धारण गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको प्रकृतिलाई अघि बढाउने एउटा महत्वपूर्ण प्रयास हुनेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ।

१.२ उद्देश्य:

यस अध्ययनको मूलतः निम्नलिखित उद्देश्यहरु रहेका छन्:

- राष्ट्रिय कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका सूचांकका आधारमा एक वर्षको अवधिमा भएका कार्यहरुको मूल्यांकन र समीक्षा गर्ने,
- कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेको समयसीमा भित्र कार्ययोजनाले लक्षित गरेको परिणाम हासिल गर्ने सम्बन्धमा देखिएका कमि कमजोरीहरुको पहिचान गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि दिशानिर्देश गर्ने
- कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालाहरुको जिम्मेवारीप्रति सजग गराउने।

१.३. अध्ययन प्रकृया

प्रस्तुत प्रतिवेदन राष्ट्रिय कार्ययोजनाले जिम्मेवार बनाएका मन्त्रालयहरु तथा सरकारी निकायहरु, महिला शान्ति र सुरक्षाको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न गैर सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरुको सहयोग, समन्वय र सहकार्यमा तयार गरिएको हो।

नेपालमा वि.सं. २०६३ सालमा भएको परिवर्तन पछि संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदबाट पारित महिला, शान्ति र सुरक्षासंग सम्बन्धित यी प्रस्तावहरुको प्रभाव प्रसस्तै परेको पाउन सकिन्छ। विशेषतः यस अध्ययनमा कार्ययोजना स्वीकृत भए पछिका कार्यक्रम तथा उपलब्धिलाई मूलरूपमा विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ। यसका अतिरिक्त विस्तृत शान्ति सम्झौता पछि र राष्ट्रिय कार्ययोजना पारित हुनु अगावै नेपालमा महिला, शान्ति र सुरक्षाका विषयलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारबाट बनेका नीतिगत व्यवस्था, कार्यक्रम तथा उपलब्धिलाई पृष्ठभूमिको रूपमा राख्ने प्रयास गरिएको छ।

यसको तयारीको क्रममा खास गरी नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई आधार मानिएको छ भने गैर सरकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रबाट प्राप्त आधिकारिक सूचनाहरूलाई पनि सहयोगी स्रोतको रूपमा लिईएको छ ।

प्रस्तुत प्रतिवेदन तयार गर्ने सिलसिलामा शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयका सहसचिवको नेतृत्वमा राष्ट्रिय कार्ययोजना अनुगमन प्रतिवेदन तयारी सम्बन्धी एक निर्देशक समिति गठन भएको थियो । (समितिको संरचना अनुसूचि २ मा दिईएको छ ।)

प्रतिवेदन तयारीका लागि निर्देशक समितिले विज्ञहरूको एक समूह समेत गठन गरी जिम्मेवारी र दायित्व समेत निर्धारण गरेको थियो । प्रतिवेदनको ढाँचा तयार गर्न तथा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूबाट तथ्यांक एवं सूचना संकलन गर्न सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरू सहभागी रहेको एउटा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो (कार्यशालाका सहभागीहरूको नामावली अनुसूचि ३ मा दिईएको छ) । उक्त गोष्ठीले तथ्यांक संकलनको लागि सम्बन्धित निकायहरूको पहिचान गरी स्रोत व्यक्तिहरूलाई जिम्मेवारी समेत दिएको थियो । उक्त कार्यशाला गोष्ठीबाट नै राष्ट्रिय कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका सूचांकहरू माथि छलफल भई प्रतिवेदनमा समेटिनु पर्ने आवश्यक सूचांकहरू तय गरिएको थियो । सोही आधारमा स्रोत समूहबाट विभिन्न निकायहरूमा उपस्थित भएर वा विभिन्न माध्यमबाट सूचना एवं आवश्यक तथ्यांकहरू संकलन गरिएको थियो । यसरी संकलित सूचना एवं तथ्यांकहरूका आधारमा विज्ञ समूहको पटक पटकको बैठक एवं छलफलबाट प्रतिवेदनको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरिएको थियो । यसरी प्राप्त तथ्यांकहरूका सम्बन्धमा स्रोत व्यक्तिहरू/सरोकारवालाहरूसँग वृहत् छलफल गरी, सुझाव र प्रतिक्रिया लिई आधिकारिकता सिद्ध गर्नुका साथै प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिईएको हो ।

१.४ अध्ययनको सीमा:

यस प्रतिवेदनमा समावेश गर्न खोजिएको प्रगति विवरण राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्षमा मात्र सीमित रहेकोले यो छोटो समयसीमामा भएका नीतिगत र कानूनी व्यवस्था तथा क्रियाकलापहरूको समयावधीको पहिचान गरी सूचना संकलन गर्ने कार्य आफैमा चुनौतिपूर्ण छ । कार्ययोजनाले निर्धारित गरेको पहिलो वर्षको कार्यहरूमा विशेष गरी केन्द्रस्तरीय प्रयास र योजनाहरू छन् त्यसकारण यो मूल्यांकन प्रतिवेदनमा स्थानीयस्तरका तथ्यांक एवं सूचनाहरू प्राप्त गर्न कठिनाई भएको आभाष प्राप्त हुनेछ । पहिलो वर्षको प्रयास स्वरूप नेपाल सरकारबाट भएका नीति तथा योजनाहरू, मन्त्रालय एवं केन्द्रीय स्तरका निकायहरूबाट यसको कार्यान्वयनका लागि भएका प्रयासहरू तथा महिला एवं बालबालिकाका क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाका संजालहरूबाट भएका कार्यहरूलाई लेखाजोखा गरी समीक्षा गर्ने प्रयास गरिएको छ । यो पहिलो प्रयासले आगामी वर्षहरूका मूल्यांकन प्रतिवेदनहरू तयार गर्न, त्यसको विश्लेषण गर्न र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न सहयोग पुग्नेछ भन्ने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

परिच्छेद २

विषयगत सिंहावलोकन

महिला विरुद्ध हुने असमानताहरू हटाई महिलाको हक अधिकारको प्रवर्द्धन गर्ने सन्दर्भमा विगत समय देखिनै मुलुकमा विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन हुँदै आएका छन्। यस्ता कार्यक्रमहरू प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा महिला, शान्ति र सुरक्षासंग सम्बन्धित छन्। यी क्रियाकलापहरूलाई प्रत्यक्षतः संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना कै उपलब्धिको रूपमा लिन नसकिएता पनि सन् २००० मा संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र तत् पश्चात पारित प्रस्तावहरूको प्रभाव नेपालमा परेको महशुस गर्न सकिन्छ। खास गरी नेपालमा वि.सं. २०६३ सालमा भएको परिवर्तन पछि यी प्रस्तावहरूको प्रभाव हरेक क्षेत्रमा परेको पाउन सकिन्छ। त्यसैले यस परिच्छेदमा वि.सं. २०६३ मा सम्पन्न विस्तृत शान्ति सम्झौता पछि र राष्ट्रिय कार्ययोजना पारित हुनु अगावै नेपालमा यी प्रस्तावले सम्बोधन गरेका विषयमा प्रकास पार्ने प्रयास गरिएको छ। यस प्रसंगमा यस अवधिमा महिला, शान्ति र सुरक्षा अर्थात संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० ले आवाहन गरेका विषयलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारबाट भएका नीतिगत व्यवस्था, कार्यक्रम तथा उपलब्धि आदिका बारेमा संक्षेपमा चर्चा गरिएको छ।

२०६३ सालमा सम्पन्न भएको वृहत शान्ति सम्झौता नै यस्तो पहिलो आधिकारिक दस्तावेज हो जसले राहत र पुनप्राप्तिका कार्यक्रमहरूलाई सम्बोधन गरेको छ। यसको दफा ५.२.४ अनुसार दुबै (नेपाल सरकार र तत्कालीन विद्रोही) पक्ष सशस्त्र द्वन्द्वबाट उत्पन्न विषम परिस्थितिलाई सामान्यीकरण गर्दै समाजमा शान्ति कायम गराउन तथा युद्धबाट पीडित र विस्थापित व्यक्तिहरूका लागि राहत कार्य र पुनस्थापना गराउन राष्ट्रिय शान्ति तथा पुनस्थापन आयोग गठन गर्न र त्यसमार्फत यससम्बन्धी काम अगाडि बढाउन सहमत छन् भन्ने उल्लेख गरेको छ।

विस्तृत शान्ति सम्झौता पछि जारी भएको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा राज्यको संरचनामा सहभागी हुने हकलाई सामाजिक न्यायको हकका रूपमा स्थापित गरेको छ। व्यवस्थापिका-संसद् समेतको जिम्मेवारी पाएको संविधान सभामा महिलाको सहभागिता ३३ प्रतिशत (१९७ जना) रहनु महिला सहभागिताका क्षेत्रमा उल्लेखनीय उपलब्धि मान्न सकिन्छ। राज्यका अन्य अंगहरूको कुरा गर्दा कार्यपालिका र न्यायपालिकामा महिलाको सहभागिता न्यून रहेकोले महिला सहभागिता बढाउनका लागि नेपाल सरकारले सकारात्मक विभेदको नीति अवलम्बन गरेको छ।

सुरक्षा, संचार, कानून व्यवसाय, उद्योग, व्यापार, व्यवसाय लगायतका विभिन्न पेशागत क्षेत्रहरूमा महिला सहभागिताको लेखा जोखा हुन सकेको छैन। संविधान सभामा राजनीतिक दलको तर्फबाट महिला सहभागिता प्रशंसनीय भएता पनि राजनीतिक दलका विभिन्न कार्य समिति र त्यसको निर्णायक तहमा महिलाको सहभागिता यथेष्ट मात्रामा हुन सकेको देखिदैन। त्यसैगरी संवैधानिक निकाय तथा कुटनीतिक क्षेत्रमा महिलाको सहभागितामा उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि हुन सकिरहेको छैन।

शान्तिलाई स्थानीय तहसम्म पुऱ्याई शान्ति प्रक्रियालाई दीगो गराउने उद्देश्यले स्थापना गरीएका स्थानीय शान्ति समितिको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरूमा स्थानीय शान्ति समितिमा द्वन्द्व प्रभावित महिला समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी एक तिहाई सदस्य महिला रहनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसैगरी नगरपालिका/गाउँ विकास समिति स्तरमा गठन हुने ९ सदस्यीय शान्ति समितिहरूमा समेत कम्तिमा ३ जना महिला सदस्य रहने व्यवस्था स्थानीय शान्ति समितिको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू कार्यान्वयनको लागि वनेको निर्देशिकामा स्पष्ट गरिएको छ । मुलुकका ७५ वटै जिल्ला र १५०० भन्दा बढी संख्यामा नगरपालिका/गाउँ विकास समिति स्तरमा गठित स्थानीय शान्ति समितिहरूमा भएको महिला सहभागितालाई उल्लेखनीय मान्नु पर्दछ । जुन व्यवस्थाले शान्ति प्रक्रियामा महिलाको सहभागितालाई जोड दिएको छ । पछिल्लो समयमा सुरक्षा क्षेत्र अर्न्तगत नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी र नेपाली सेनाको भर्नामा २० प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था प्रस्तावित गरिएको छ, निजामती सेवा लगायत सरकारी सेवाको भर्नामा महिलालाई आरक्षित कोटा भित्रको ३३ प्रतिशत आरक्षणको व्यवस्था गरिएको छ ।

विस्तृत शान्ति सम्झौतामा महिला तथा बालबालिकाका विषयलाई महत्वकासाथ लिइएको छ । कुनै पनि यौनजन्य शोषण तथा दूर्व्यवहार महिला तथा बालबालिकाका विरुद्ध हुने बालश्रम लगायतका सबै खाले हिंसात्मक कार्यहरू माथि तत्काल रोक लगाउन र अठार वर्ष वा सो भन्दा मुनीका बालबालिकाहरूलाई कुनै पनि सैन्यबलमा समावेश वा उपयोग नगर्न सहमति जनाईएको छ । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा महिला विरुद्ध हुने भौतिक, मानसिक तथा अन्य कुनै पनि प्रकारको हिंसामा रोक लगाइएको विषय र महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य तथा प्रजनन सम्बन्धी हकलाई मौलिक अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएको छ । मानव वेचबिखन ऐन, २०६३ मा पीडितलाई सहयोग पुऱ्याउनु पर्ने व्यवस्था, राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३ मा महिलाको सुरक्षाको विषय, घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६ तथा त्रिवर्षीय अन्तरिम योजनाले लिएको लैंगिक हिंसांलाई अन्त्य गर्ने लक्ष्यलाई यस क्षेत्रमा भएको सुधारका रूपमा लिन सकिन्छ । यसैगरी नेपाल सरकारबाट लैंगिक हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०१० स्वीकृत गरी लागू गरिएको विषय तथा सन् २०१० लाई लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको वर्षको रूपमा मनाउन आह्वान गरिएको विषयलाई महिलाको सुरक्षाको सम्बन्धमा भएको उल्लेखनीय उपलब्धिको रूपमा मान्न सकिन्छ ।

वैवाहिक बलात्कारलाई फौजदारी अपराधको रूपमा स्वीकारिनुका साथै सम्बन्ध विच्छेद गर्ने वैधानिक आधारको रूपमा ग्रहण गरिएको छ । शान्ति स्थापनाको लागि संयुक्त राष्ट्र संघको शान्ति सेनामा खटिई जाने सुरक्षाकर्मीलाई यस विषयमा तालिम दिई आईरहेको व्यवस्था उल्लेखनीय छ ।

दशौं योजनामा लैंगिक तथा मानव अधिकारका मुद्दालाई अन्तर सम्बन्धित मुद्दाको रूपमा लिई लैंगिक मूलप्रवाहीकरण, समानता तथा सशक्तिकरणमा जोड दिइएको छ । त्रिवर्षीय अन्तरिम योजना (२००८ -२०१०) अन्तर्गत नेपाल सरकारले लैङ्गिक हिंसाको अन्त्य गर्न आफ्नो प्राथमिक उद्देश्यको पहिचान गरेको छ ।

सहभागितामूलक जिल्ला विकास कार्यक्रम, स्थानीय शासन कार्यक्रम बालबालिका तथा महिलाका लागि विकेन्द्रीत क्रियाकलापहरूले महिलाको सहभागितामा विशेष योगदान पुऱ्याएको छ । केन्द्रदेखि स्थानीयस्तरका सबै सरकारी निकायसम्म लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने कार्य भएको छ । स्थानीय विकास मन्त्रालयले आफ्ना नीति तथा नियमहरूमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई जोड दिई आएको र योजना

प्रक्रियामा महिला सहभागिता बृद्धि गर्दै महिलाहरूलाई सशक्तिकरण गर्ने कार्य गर्दछ। महिलाको शान्ति र विकास तथा संरक्षण एवं रोकथामको लागि मन्त्रालयमा महिला समानता तथा सामाजिक समावेशी शाखा स्थापना भएको छ।

वि.सं. २०६८ मा स्थानीय विकास मन्त्रालयले ७५ वटै जिल्लामा महिला जिल्ला समन्वय समिति गठन गरेको छ। जिल्ला विकास समितिका अध्यक्षको अध्यक्षतामा गठन भएको यस समितिमा जिल्लामा महिला अधिकार र विकासमा क्रियाशील महिला उपाध्यक्ष रहने व्यवस्था छ, भने संसद्मा जिल्लाको प्रतिनिधित्व गर्ने वहालवाला महिला सदस्य पदेन सदस्य, क्रियाशील एवं मान्यता प्राप्त राजनैतिक दलका महिला प्रतिनिधि सदस्य, जिविसबाट मनोनित एक जना महिला गाविस सचिव सदस्य र महिला तथा बालबालिका अधिकृत सदस्य रहने व्यवस्था छ, यस संस्थागत व्यवस्थाले महिलालाई विकासका हरेक पक्ष जस्तै स्रोत बांडफांड तथा परिचालन आयोजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकनमा अगाडि ल्याउन मद्दत गर्ने विश्वास गरिएको छ। यसको लागि महिला जिल्ला समन्वय समिति (गठन एवं संचालन) कार्यविधि, २०६८ पारित गरिएको छ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३^२ मा महिला विरुद्ध हुने कुनै पनि किसिमका शारीरिक, मानसिक वा अन्य प्रकारका हिंसाहरूको अन्त्य गर्ने एवं महिलाको प्रजनन अधिकारलाई मौलिक अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएको छ। नेपालको अन्तरिम संविधानमा भएको व्यवस्था बमोजिम महिलालाई पनि पुरुष सरह सम्पत्ति तथा रोजगारीमा समान अधिकार एवं सकारात्मक विभेदको प्रावधानले महिलालाई आर्थिक रूपमा आत्मनिर्भर गराउन मद्दत पुगेको छ। महिला र बालिकाको अधिकार संरक्षणमा शिक्षालाई प्रमुख आधारको रूपमा लिई विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत सबैका लागि शिक्षा, संविधानमा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था महिला सशक्तिकरणका लागि भएका पहलहरू हुन्। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा २१ मा सामाजिक न्यायको हक अन्तर्गत समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा राज्यको संरचनामा सहभागी हुने हक सुनिश्चित गरिएको छ, भने धारा ३३ (घ१) अन्तर्गत महिला समेतलाई समानुपातिक समावेशीको आधारमा सहभागी गराउने राज्यको दायित्व हुने व्यवस्था गरेको छ, संविधान को धारा ६३ (४) ले राजनैतिक दलहरूको उम्मेदवार चयन गर्दा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्त अपनाउनु पर्ने, धारा ६३ (५) ले समानुपातिक उम्मेदवारको कूल संख्यामा न्यूनतम एक तिहाई उम्मेद्वारी महिलाको हुनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

राष्ट्रिय महिला आयोगको संबैधानिक व्यवस्था गरिएको छ, साथै राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६४ मा महिलाको सुरक्षाका सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको छ।^३

लैङ्गिक समानता कायम गर्न केही नेपाल कानून संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०६३ ले महिला विरुद्धका ५६ वटा विभेदकारी अवस्थाहरूको खारेजी गर्नुका साथै महिला अधिकार सुनिश्चित गर्ने व्यवस्थाहरू थप गरेको छ।

नेपाल सरकारले छुट्टै लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी नीति, २०६७ स्वीकृत गरी लागु गरेको छ। यसैगरी स्थानीय निकायमा लैंगिक बजेट लेखापरीक्षण निर्देशिका समेत लागु भई सकेको छ। स्थानीयस्तरका विकास संयन्त्रहरू जस्तै उपभोक्ता समिति, सामुदायिक संगठनहरू आदिमा महिलाको ३३ प्रतिशत सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ।

^२ नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३, धारा २०

^३ राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३, दफा ११

सशस्त्र द्वन्द्वको असर पत्ता लगाउन व्यक्ति, परिवार तथा संरचनाको लगत संकलन कार्यदलको गठन गरी द्वन्द्व पीडितहरूको तथ्यांक संकलन गर्ने तथा पीडितलाई राहत तथा आर्थिक सहायता, छात्रवृत्तीका प्याकेजहरू वितरण गर्ने कार्य भएको छ। त्यी कार्यलाई पारदर्शी र स्पष्ट बनाउन नेपाल सरकारले नागरिक राहत, क्षतिपूर्ति तथा आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६, मृतकका हकदारलाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६५, वेपत्ता पारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहत प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६५, आमा बाबु गुमाएका बालबालिका पुनस्थापन कार्यविधि, २०६८ आदि मापदण्ड तथा निर्देशिकाहरू बनाई लागू गरेको छ। शान्ति कोष मार्फत पुनर्निर्माण भएका नेपाल प्रहरीका संरचनाहरूमा महिला शौचालय, महिला ब्यारेक एवं महिला थुनुवा कक्ष निर्माणमा जोड दिइएको छ।

परिच्छेद ३

तथ्यांक प्रस्तुति तथा विश्लेषण

यस परिच्छेद अन्तर्गत राष्ट्रिय कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका मुख्य ५ स्तम्भहरू सहभागिता, सुरक्षा र रोकथाम, प्रवर्द्धन, राहत तथा पुनर्प्राप्ति, स्रोत व्यवस्थापन र मूल्यांकन तथा अनुगमनको हाल सम्मको प्रगति विवरण एवं अवस्थाको समुचित समीक्षा गर्ने प्रयास गरिएको छ। विशेष गरी नेपाल सरकारबाट कार्ययोजना स्वीकृत भए पश्चात बनाइएका नीति, ऐन, नियम र सो अन्तर्गत बनेका संयन्त्रहरू र त्यसका परिणामहरू तथा उपलब्धिहरूको समीक्षा गरिएको छ।

३.१ सहभागिता

उद्देश्य: द्वन्द्व रुपान्तरण तथा शान्ति निर्माण प्रक्रियाका हरेक निर्णायक तहमा महिलाका समतामूलक/समानुपातिक र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिने छ।

रणनीतिक उद्देश्य-१: महिलाको सहभागिता प्रवर्द्धन गर्नका लागि विद्यमान नीति तथा कानूनहरू आवश्यकता अनुसार निर्माण एवं परिमार्जन गर्ने।

सूचांक-१: महिलाको सहभागिता प्रवर्द्धन गर्न निर्माण गरिएका/पुनरावलोकन गरिएका नीति तथा कानूनहरूको संख्या

वृहत शान्ति सम्झौता लगायत नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले राज्यका हरेक तह र संरचनामा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गरिने कुरा उल्लेख गरेको पाइन्छ। निरन्तरको प्रयास र वकालतहरूको परिणामस्वरूप महिलाको समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्ने, राष्ट्रिय जीवनका प्रमुख पदहरूमा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित हुनु पर्ने, मनोनित/नियुक्ति हुने पदहरूमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुनु पर्ने जस्ता विषयहरू सबै क्षेत्रमा प्राथमिकतामा रहेका छन्।

राष्ट्रिय कार्ययोजनाको उद्देश्य अनुरूप महिलाको सहभागिता वृद्धि गर्न कानून तथा नीतिको आवश्यकता अनुसार निर्माण एवं परिमार्जन गर्ने कार्यको सन्दर्भमा विद्यमान कानून तथा नीतिहरूमा भएका विभेदपूर्ण व्यवस्थाहरूको अध्ययन गर्ने कार्य भईरहेको छ।

रणनीतिक उद्देश्य-२: शान्ति वार्ता टोली लगायत विभिन्न कार्यदलहरू तथा सार्वजनिक महत्वका पदमा नियुक्ति एवं मनोनयन गर्दा महिलाको समानुपातिक र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

सूचांक १: महत्वपूर्ण सार्वजनिक ओहदा एवं सबै तहका राज्य संयन्त्रका पदहरुमा महिलाको संख्या

तालिका १: राजनैतिक दल र संविधानसभामा महिला सहभागिता

क्र.सं.	राजनीतिक दल	महिला
१	एकिकृत नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी)	७७
२	नेपाली काँग्रेस	३९
३	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एमाले)	३८
४	मधेसी जनअधिकार फोरम, नेपाल	१३
५	तराई मधेस लोकतान्त्रिक पार्टी	६
६	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	४
७	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (मार्क्सवाद-लेनिनवाद)	४
८	सद्भावना पार्टी	२
९	जनमोर्चा नेपाल	२
१०	नेपाली कम्युनिष्ट पार्टी (संयुक्त)	२
११	राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी	२
१२	राष्ट्रिय जनमोर्चा	१
१३	राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी	१
१४	नेपाल मजदुर किसान पार्टी	१
१५	संघीय लोकतान्त्रिक राष्ट्रिय मञ्च	१
१६	नेपा:पार्टी	१
१७	राष्ट्रिय जनमुक्ति पार्टी	१
१८	नेपाली जनता दल	१
१९	नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (एकिकृत)	१
	६ विभिन्न पार्टीबाट मनोनित जम्मा	१९७

स्रोत: www.can.gov.np

मन्त्रीपरिषदमा महिलाको सहभागिता (२०६३ - २०६६)

तालिका २: नेपालको मन्त्रपरिषदमा महिलाको सहभागिताको स्थिति देहायबमोजिम रहेको पाइन्छ

मन्त्रपरिषदमा महिलाको संख्या मन्त्रपरिषद गठन तथा पुर्नगठन मिति	जम्मा मन्त्री संख्या	पुरुष	महिला	महिला प्रतिशत
२०६३/१/१९	७	७	०	०
२०६३/२/८	१८	१६	२	११.१
२०६३/२/२८	२१	१९	२	९.५
२०६३/१२/१८	२२	२०	२	९.१
२०६४/९/१५	२३	१९	४	१३.६
२०६४/९/२६	३०	२४	६	२०
२०६६/५/१५	४४	३८	६	१४

स्रोत: नेपालका मन्त्रीहरु, २०६४, प्रधानमन्त्री कार्यालय

व्यवस्थापिका संसद/संविधान सभामा महिला सहभागिता (२०१५ - २०६४)

नेपालको व्यवस्थापिका संसदमा महिलाको सहभागिताको स्थिति निम्न बमोजिम देखिन्छ

साल	कुल सिट संख्या	पुरुष	महिला	महिला प्रतिशत
२०१५	१०९	१०८	१	०.१२
२०३८	११२	११०	२	१.७९
२०४३	११२	१०९	३	२.६८
२०४८	२०५	१९८	७	३.४१
२०५१	२०५	१९८	७	३.४१
२०५६	२०५	१९३	१२	५.८५
२०६३	३३०	२७२	५८	१७.५८
२०६४	६०१	४०४	१९७	३२.७८

स्रोत: संवैधानिक सवालहरुमा रचनात्मक छलफल, प्रकाशक - संवैधानिक कानून व्यवसायी मञ्च

नेपालको संविधान निर्माणमा महिला सहभागिता (२००४ - २०६३)

क्र.स.	साल (वि.सं)	जम्मा	महिलाको संख्या	महिला प्रतिशत
१	नेपाल सरकार वैधानिक कानून (२००४)	६	०	०
२	नेपाल अन्तरिम शासन विधान (२००७)	१०	०	०
३	नेपाल अधिराज्यको संविधान (२०१५)	५	०	०
४	नेपालको संविधान (२०१९)	६	१	१६.७
५	नेपाल अधिराज्यको संविधान (२०४८)	९	०	०
६	नेपालको अन्तरिम संविधान (२०६३)	१६	४	२५

स्रोत: संविधानसभाका महिला सदस्यहरु: नेपालको संविधान निर्माणमा महिलाको योगदान सम्बन्धी अध्ययन,
International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2011 (IDEA, 2068)

तालिका ३: लोकतन्त्र स्थापना पछि बनेका सरकारमा महिला सहभागिता

२०६३ वैशाखमा सात राजनैतिक दलको सहमतिमा गिरिजाप्रसाद कोइरालाको नेतृत्वमा गठित मन्त्रिपरिषद्मा महिलाको सहभागिता		
जम्मा सदस्य संख्या	महिला	महिला प्रतिशत
२१	१	४.८
२०६४ मा गिरिजाप्रसाद कोइरालाको नेतृत्वमा गठित अन्तरिम मन्त्रिपरिषद्मा महिलाको सहभागिता		
जम्मा सदस्य संख्या	महिला	महिला प्रतिशत
२३	३	१३

स्रोत: प्रजातन्त्रदेखि लोकतन्त्रसम्म २०६८ पुस्तक (प्रकाशक: वैकल्पिक विचार मञ्च)

तालिका ४: सरकार/मन्त्रिपरिषद्मा महिलाको उपस्थिति

पुष्पकमल दाहाल(प्रचण्ड) को नेतृत्वमा गठित मन्त्रीमण्डलमा महिलाको सहभागिता						
सि.नं.	मन्त्री	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा
१	मन्त्रीहरु	२०	८३.३३	४	१६.६७	२४
माधवकुमार नेपालको नेतृत्वमा मिति २०६६ जेठ ११ मा गठित मन्त्रिमण्डलमा महिलाको सहभागिता						
सि.नं.	मन्त्री	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा
१	मन्त्रीहरु	२५	९२.५९	२	७.१४	२७
२	राज्य मन्त्रीहरु	१३	९२.८६	१	७.१४	१४
३	सहायक मन्त्रीहरु	०		२	१००	२
४	जम्मा मन्त्रीहरु	३८	८८.३७	५	११.६३	४३
भूलनाथ खनालको नेतृत्वमा मिति २०६८ श्रावण १८ मा गठित मन्त्रिमण्डलमा महिलाको सहभागिता						
सि.नं.	मन्त्री	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा
१	मन्त्रीहरु	२४	८६	४	१४	२८
२	राज्य मन्त्रीहरु	४	५८	३	४२	७
३	सहायक मन्त्रीहरु	-	-	-	-	-
४	जम्मा मन्त्रीहरु	२८	८०	७	२०	३५
बाबुराम भट्टराईको नेतृत्वमा मिति २०६८।५।११ मा गठित मन्त्रिमण्डलमा महिलाको सहभागिता						
सि.नं.	मन्त्री	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	जम्मा
१	मन्त्रीहरु	२३	४६.९	४	८.२	२७
२	राज्य मन्त्रीहरु	१४	२८.६	८	१६.३	२२
३	सहायक मन्त्रीहरु	०	०	०	०	०
४	जम्मा मन्त्रीहरु	३७	७५.५	१२	२४.५	४९

स्रोत : www.opmcm.gov.np

माथिको तालिकाबाट मन्त्रिपरिषदमा केही मात्रामा महिलाको प्रतिनिधित्व भएता पनि राज्यका अन्य प्रमुख पदहरु जस्तो प्रधानमन्त्री, प्रधानन्यायाधीश, महान्यायाधिवक्ता, प्रमुख निर्वाचन आयुक्त, प्रधानसेनापति, प्रहरी प्रमुख, जस्ता पदहरुमा अझै सम्म पनि महिलाको पहुँच पुग्न सकेको देखिदैन । तथापी उप-प्रधान मन्त्री, उप-सभामुख, संविधान सभाको उपाध्यक्ष, रक्षा मन्त्री लगायत अन्य मन्त्री, सर्वोच्च अदालतको न्यायाधीश, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सदस्य तथा संवैधानिक निकायमा आयुक्तको पदमा महिलाहरु नियुक्त भएको पाईन्छ ।

तालिका ५: संविधानसभा अन्तर्गत विभिन्न विषयगत समितिहरुमा महिला सहभागिता

समितिको प्रकार	कुल सदस्य संख्या	महिला सदस्य	महिलाहरुको प्रतिशत
संविधान सभा समिति	५९५	१९७	३३.२७
मस्यौदा संविधान प्रकृत्यामा सहयोग गर्ने			
संवैधानिक समिति (१)	६३	१५	२४.१९
संविधानको लागि अवधारणापत्र प्रस्तुत विषयगत समितिले नसमेटेका विषय प्रस्तुत गर्ने			
विषयगत समिति (१०)	४२१	१३७	३२.५४
विभिन्न विषयमा प्रारम्भिक मस्यौदा तथा अवधारणापत्र तयारी			
मौलिक अधिकार तथा निर्देशक सिद्धान्त समिति	४३	१२	२७.९०
अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायको हक अधिकार संरक्षण समिति	४३	१८	४१.८६
राज्य पुर्नसंरचना तथा राज्य शक्ति बाँडफाँड समिति	४२	१२	२८.५७
व्यवस्थापकीय अंगको स्वरूप निर्धारण समिति	४१	१७	४१.४६
राज्यको शासकिय स्वरूप निर्धारण समिति	४२	९	२१.४२
न्याय प्रणाली सम्बन्धि समिति	४१	१७	४१.४६
संवैधानिक निकायको संरचना निर्धारण समिति	४२	१४	३३.३३
प्राकृतिक श्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजस्व बाँडफाँड समिति	४२	७	१५.२१
साँस्कृतिक तथा सामाजिक ऐक्यबद्धताको आधार निर्माण समिति	४१	२०	४८.७८
राष्ट्रिय हित संरक्षण समिति	४४	११	२५
प्रकृत्यागत समितिहरु (३)	११३	४६	४०.७०
संविधान मस्यौदा प्रकृत्या आम जनता सम्म पुऱ्याउने जनमत संकलन			
संविधान सभा सदस्य तथा संविधान निर्माणमा संलग्न कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने			
नागरिक संघ सम्बन्धित समिति	३६	१४	३८.८८
जनमत संकलन तथा समन्वय समिति	४१	१४	३४.१४
क्षमता अभिवृद्धि तथा स्रोत व्यवस्थापन समिति	३६	१८	५०
व्यवस्थापिका संसद समिति			
विधायक समिति	७३	२७	३६.९८
विषयगत समिति			
अर्थ र श्रम समिति	६३		
अन्तराष्ट्रिय सम्बन्ध तथा मानव अधिकार समिति	५४	१८	३३.३३
प्राकृतिक श्रोत तथा साधन समिति	५६	१८	३२.५७
विकास समिति	५६	१६	२८.५७
महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण समिति	५९	३८	६४.४०
राज्य व्यवस्था समिति	५७	१७	३१.५७
सार्वजनिक लेखा समिति	६१	१६	२९.८२
विशेष समिति	१४२	४३	३०.२८
विशेष सुरक्षा समिति	७२	१८	२५
संवैधानिक सार्वजनिक सुनुवाई समिति	७०	२५	३५.७१

स्रोत : www.can.gov.np

न्यायिक क्षेत्र

तालिका ६: न्याय प्रणालीमा महिलाको सहभागिताको अवस्था, २०६७

क्र सं	श्रेणी	जम्मा	महिला	पुरुष
१	न्याय परिषद्	५	० (० %)	५ (१०० %)
२	न्याय सेवा आयोग	५	० (० %)	५ (१०० %)
३	सर्वोच्च अदालत	२०	२ (१० %)	१८ (९० %)
४	पुनरावेदन अदालतको मुख्य न्यायधीश	१२	० (० %)	१२ (१०० %)
५	पुनरावेदन अदालतको न्यायधीश	९८	४ (४ %)	९४ (९६ %)
६	जिल्ला न्यायधीश	१३४	१ (०.७ %)	१३३ (९९.३ %)

स्रोत : न्याय परिषद् बुलेटिन

तालिका ७: नेपाल बार एशोसियसनमा महिला सहभागिता, २०६७

क्र सं	नेपाल बार एशोसिएसन	जम्मा	महिला	पुरुष
१	केन्द्रिय समिति	१७	२ (१२ %)	१५ (८८ %)
२	बार इकाइ ३७ वटा शाखामा मात्र महिला कानून व्यवसायी	६८९९	४८९ (७ %)	६४१० (९३ %)

स्रोत: नेपाल बार एशोसियसन

राज्यको महत्वपूर्ण अंग भएता पनि न्यायपालिकामा महिलाको यथोचित प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता हुन सकेको देखिदैन। लैङ्गिक हिंसाका विवादमा अनुसन्धान गर्ने निकाय, फैसला गर्ने निकाय तथा कार्यान्वयन गर्ने निकायमा महिलाको पर्याप्त सहभागिता र पहुँच हुन नसक्दा न्यायिक काम कारवाहीमा लैङ्गिक दृष्टिकोणको कमि रहन सक्ने सम्भावना रहन्छ।

तालिका ८: संवैधानिक अंगहरूमा महिला सहभागिताको अवस्था, २०६७

सि.नं.	संवैधानिक अंग	जम्मा	पुरुष		महिला	
			संख्या	%	संख्या	%
१	लोकसेवा आयोग	४	३	७५	१	२५
२	राष्ट्रिय योजना आयोग	४	४	१००	०	०
३	अख्तियार दूरपयोग अनुसन्धान आयोग	०	०	-	०	-
४	राष्ट्रिय महिला आयोग	५	०	-	५	१००
६	निर्वाचन आयोग	३	३	१००	०	-
७	राष्ट्रिय दलित आयोग	१३	११	८५	२	१५
८	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	५	४	८०	१	२०

स्रोत: समान्य प्रशासन मन्त्रालय, निजामती किताबखाना (२०६७/११/१७)

सुरक्षा निकाय

नेपाली सेनाको प्राविधिक पदमा वि.सं. २०१८ देखि नै महिलाहरूको सहभागिता रहेको पाइन्छ तर गैह्र प्राविधिक पदमा भने वि.सं. २०६० साल देखि मात्र महिलाहरूलाई पनि सहभागी गराउन थालिएको हो। सुरक्षा निकायमा महिलाको प्रतिनिधित्व गराउने प्रयासहरूले हालैका वर्षहरूमा आएर महत्वपूर्ण फड्को मारेको पाइन्छ, सुरक्षा निकायको निर्णायक तहमा भने महिलाहरूको सहभागितामा निकै कम देखिन्छ।

तालिका ९: नेपाली सेनामा अधिकृत तहमा महिला सहभागिता, २०६९

सि.नं	विवरण	कुल जम्मा	पुरुष	महिला	महिला प्रतिशत
१	महारथी	१	१	०	०.००
२	रथी	२	२	०	०.००
३	उपरथी	१६	१६	०	०.००
४	सहायक रथी	६८	६६	२	२.९४
५	महा सेनानी	१२३	१२१	२	१.६३
६	प्रमुख सेनानी	३७७	३५७	२०	५.३१
७	सेनानी	११२२	१०७१	५१	४.५५
८	सह सेनानी	१३०९	११८४	१२५	९.५५
९	उप सेनानी	७२५	६६७	५८	८.००
१०	सहायक सेनानी	५८	५८	०	०.००
	जम्मा	३५४३	३८०१	२५८	

स्रोत: सैनिक अभिलेखालय, जंगी अड्डा

तालिका १०: नेपाली सेनामा पदिक तहमा महिला सहभागिता, २०६९

सि.नं	विवरण	जम्मा	पुरुष	महिला	महिला अनुपात
१	प्रमुख सुवेदार	१४३	१४३	०	०.०००
२	सुवेदार	१७८१	१६८२	९९	०.०१८
३	जमदार	३७०५	३७०५		
४	हल्दार	१२७९०	११८५३	९३७	०.०१३
५	अमलदार	१२६५२	१२६५२		
६	प्युठ	१३०८५	१३०५८		
७	सिपाही	३५३४६	३५३४६		
८	फाल्वर्स	५१५३	५०४५६	१०७	०.०२१
९	निजामती	२०६	१८२	२४	०.१३२
१०	सैन्य	१०३५	९३६	९९	०.१०६
	जम्मा	८४६३०	८५८९६	१२६६	०.०१५

स्रोत: सैनिक अभिलेखालय, जंगी अड्डा

तालिका ११: नेपाल प्रहरीमा महिला सहभागिता, २०६९

दर्जा	जम्मा	महिला	पुरुष	महिला प्रतिशत
महानिरीक्षक	१	०	१	०.००
अतिरिक्त महानिरीक्षक	१०	०	१०	०.००
नायब महानिरीक्षक	३४	२	३२	५.८८
वरिष्ठ उपरििक्षक	७४	५	६९	६.७६
उपरििक्षक	१२२	३	११९	२.४६
नायब उपरििक्षक	३३४	१९	३१५	५.६९
निरीक्षक	११३०	५५	१०७५	४.८७
नायब निरीक्षक	३१७१	१३५	३०३६	४.२६
सहायक निरीक्षक	५७२७	१९७	५५३०	३.४४
हवलदार	१११७७	६३९	१०५३८	५.७२
जवान	३५८८१	२२२७	३३६५४	६.२१
परिचर	२१८६	१७५	२०११	८.०१
जम्मा		३४५७	५६३९०	
		(५.७५५)	(९३.७८५)	

स्रोत: प्रहरी प्रधान कार्यालय (मिति २०६९।०१।१०)

तालिका १२: सशस्त्र प्रहरी बलमा महिला सहभागिता, २०६९

दर्जा	जम्मा	महिला	पुरुष	महिला प्रतिशत
सशस्त्र प्रहरी महानिरीक्षक	१	०	१	०.००
सशस्त्र प्रहरी अतिरिक्त महानिरीक्षक	४	०	४	०.००
सशस्त्र प्रहरी नायब महानिरीक्षक	११	०	११	०.००
सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ उपरििक्षक	२१	०	२१	०.००
सशस्त्र प्रहरी उपरििक्षक	८०	०	८०	०.००
सशस्त्र प्रहरी नायब उपरििक्षक	२८३	२	२८१	०.७१
सशस्त्र प्रहरी निरीक्षक	८८८	२१	८६७	२.३६
सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ नायब निरीक्षक	३७	०	३७	०.००
सशस्त्र प्रहरी नायब निरीक्षक	११६५	३७	११२८	३.१८
सशस्त्र प्रहरी सहायक निरीक्षक	१४८३	१०	१४७३	०.६७
सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ हवलदार	२४७१	१	२४७०	०.०४
सशस्त्र प्रहरी हवलदार	३०७५	३	३०७२	०.१०
सशस्त्र प्रहरी सहायक हवलदार	५१५६	७०	५०८६	०.३६
सशस्त्र प्रहरी जवान	१४६६९	७३९	१३९३०	५.०४
परिचर	१५८४	११३	१४७१	७.१३
जम्मा	३०९२८	९९६	२९९३२	
	(३.२२५)	(९६.७८५)		

स्रोत:सशस्त्र प्रहरी बल प्रधान कार्यालय (मिति २०६९।०१।२१)

तालिका १३: शान्ति स्थापना कार्यमा नेपाली सेनाको संख्यात्मक विवरण (२०६७ माघ देखि - २०६९ जेठ सम्म)

दर्जा	जम्मा	महिला	पुरुष	महिला प्रतिशत
अधिकृत	९२९	१०२	८२७	१०.९८
पदिक	७४२	५१	६९१	६.८७
अन्य दर्जा	११५७६	६४	११५१२	०.५५
जम्मा	१३२४७	२१७	१३०३०	
स्रोत: सैनिक अभिलेखालय जङ्गी अड्डा (मिति २०६९।०२।०३)				

संयुक्त राष्ट्रसंघ शान्ति मिसनमा जाने सुरक्षा निकायमा महिलाको संख्या

क्र.सं	सुरक्षा निकाय	अवधि	जम्मा	महिला	पुरुष	महिलाको %
१.	नेपाली सेना	सन् १९५८ देखि शान्ति मिसनमा रहेका सदस्यहरु	७६,४८९	१९७	७६,२९२	०.२५
		सन् २०१० देखि अगष्ट २०११ सम्म	६८७८	९३	६७८५	१.३५
२.	नेपाल प्रहरी	सन् २००७	४०१	११	३९०	२.७४
		सन् २००८	७६१	४९	७१२	६.४२
		सन् २००९	५९७	४२	५५५	७.०३
		सन् २०१० देखि अगष्ट २०११ सम्म	५६०	१४१	४१९	२५.२
३.	शसस्त्र प्रहरी	सन् २००७	५१२	४	५०८	०.७८
		सन् २००८	५४४	६	५३८	१.१
		सन् २००९	५९०	३	५८७	०.५
		सन् २०१० देखि अगष्ट २०११ सम्म	६८९	८	६८१	१.१६

तालिका १४: मिति २०६७ माघ महिना पश्चात्, संयुक्त राष्ट्र संघका शान्ति मिशनमा खटिदै गएका प्रहरी कर्मचारीहरूको दजागत विवरण

दर्जा	प्र.ब.उ.		प्र.उ.		प्र.ना.उ.		प्र.नि.		प्र.ना.नि.		प्र.स.नि.		प्र.ह.		प्र.ज.		प्र.प.		जम्मा							
	२	०	३	०	३	१९	०	१९	६७	२	६९	८९	४	९३	९	२	११	२	०	२	०	०	०	१९३	८	२०१
UNPOL को रुपका कुल प्रहरी अधिकृतको संख्या	०	०	०	२	२	५	१	१७	०	१७	४५	१	४६	३२	२	३४	७७	६८	११	६८	१०	०	१०	२५५	२५	२८०
FPU हाईटीमा सहभागी प्रहरी अधिकृतको कुल संख्या	०	०	०	२	२	५	१	१७	०	१७	४५	१	४६	३२	२	३४	७७	६८	११	६८	१०	०	१०	२५५	२५	२८०
FPU डोफरमा सहभागी प्रहरी अधिकृतको कुल संख्या	०	०	०	२	२	५	१	१३	२	१५	३२	४	३६	४८	३	५१	७३	६१	८	६९	७	०	१०	२५६	२४	२८०
UN Mission मा सहभागी प्रहरी अधिकृतको कुल संख्या	२	०	२	७	७	२९	१	९७	४	१०१	१३६	९	१७५	८९	७	९६	१५२	१५१	१९	१७१	२०	०	२०	७०४	५७	७६१

श्रोत: नेपाल प्रहरी प्रधान कार्यालय

तालिका १५: सशस्त्र प्रहरी बलमा २०६७ माघ देखि हालसम्मको अवधिमा संयुक्त राष्ट्र संघ, शान्ति सेनामा गएका पदाधिकारीहरु र ती मध्ये महिला पदाधिकारीको संख्या तह अनुसार

सि.नं.	दर्जा	जम्मा सहभागी संख्या	पुरुष संख्या	महिला संख्या
१.	सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ उपरिक्षक	३	३	
२.	सशस्त्र प्रहरी उपरिक्षक	१२	१२	
३.	सशस्त्र प्रहरी नायव उपरिक्षक	५०	४९	१
४.	सशस्त्र प्रहरी निरिक्षक	८५	८२	३
५.	सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ नायव निरिक्षक	४	४	
६.	सशस्त्र प्रहरी नायव निरिक्षक	६५	६०	५
७.	सशस्त्र प्रहरी सहायक निरिक्षक	३६	३६	
८.	सशस्त्र प्रहरी वरिष्ठ हलदार	१८४	१८३	१
९.	सशस्त्र प्रहरी हलदार	१२५	१२४	१
१०.	सशस्त्र प्रहरी सहायक हलदार	३०	२९	१
११.	सशस्त्र प्रहरी जवान	३	३	
१२.	परिचर	१२	९	३
१३.	जम्मा संख्या	६०९	५९४	१५

स्रोत: प्रहरी प्रधान कार्यालय (मिति २०६९।०१।१०)

निजामति सेवा

तालिका १६: निजामति सेवा अन्तर्गत अधिकतस्तरमा महिलाको सहभागिताको स्थिति, २०६९

विवरण	जम्मा	पुरुष	महिला	महिलाको प्रतिशत
सचिव/विशिष्ट श्रेणी	७७	७३	४	५.१९
सह-सचिव/प्रथम श्रेणी	४९३	४८४	९	१.८३
उप-सचिव/द्वितीय श्रेणी	२७६८	२६७१	९७	३.५
शाखा अधिकृत/तृतीय श्रेणी	८८२५	८१४५	६८०	७.७१
कुल	१२,१६३	११,३७३	७९०	६.४९

स्रोत : सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०११

शैक्षिक क्षेत्र

शिक्षा मन्त्रालयले शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत महिला कर्मचारीहरूलाई सार्वजनिक ओहदाका पदहरूका लागि प्रोत्साहन गरेको छ। यद्यपि हालसम्म ३ जना मात्र क्षेत्रीय निर्देशक र एक जना मात्र जिल्ला शिक्षा अधिकारीको रूपमा महिला कार्यरत रहेका छन्। सार्वजनिक शैक्षिक क्षेत्रहरूमा महिलाको सहभागिता निरन्तर अभिवृद्धि हुँदै गईरहेको छ। स्पष्ट तथाङ्क नभएता पनि निजी क्षेत्रका विद्यालय, कलेज र अन्य शैक्षिक प्रतिष्ठानहरू महिलाद्वारा संचालित र नेतृत्व गरिएका प्रशस्त उदाहरणहरू देखिन्छन्।

सूचांक २: शान्ति सम्झौता तथा विशेष कार्यदलमा महिलाको संख्या

शान्ति प्रकृत्यामा महिलाको सहभागिता

सशस्त्र द्वन्द्व को प्रभाव महिलाहरूमा बढि नै परे पनि शान्ति प्रकृत्यामा महिलाको सहभागिता न्यून रहेको देखिन्छ। विस्तृत शान्ति सम्झौता होस् वा तत्पश्चात नेपाल सरकार र अन्य आन्दोलनरत समूह बीच हालसम्म सम्पन्न ५० वार्ताटोलीमा महिलाको सहभागिता अन्त्यन्तै न्यून पाईएको छ। यी वार्ताहरूमा कमैले मात्र महिला प्रतिनिधि समावेश गरेका छन् र कमै सम्झौतामा मात्र महिलाका विषयहरूलाई उठान गरेको पाईन्छ। महिलाका विषयलाई सम्बोधन गरिएका सम्झौताहरू अनुसूचि १ मा दिइएको छ। महिलालाई सहभागी बनाईएको वार्ता टोली निम्नवमोजिम छन् :

तालिका १७: सहमति भएको शान्ति वार्ता एवं सम्झौताहरूमा महिलाको सहभागिताको स्थिति, २०६८

वार्तामा सहभागि समूह	वार्ता मिति	वार्ता टोलीका सदस्यहरू			
		सरकारी वार्ता टोली		अन्य वार्ताटोली	
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
अखिल तराई मुक्ति मोर्चा	२०६७/१/२४	०	५	०	३
संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा(पवन)	२०६८/४/२८	१	०	०	५
नेपाल पिछडा वर्ग महासंघ कौशलकुमार सिंह कूचात समुह	२०६८/५/२	१	२	०	५
पूर्व जनशक्ति सेना नेपाल	२०६८/९/७	१	२	१	२
संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा शान्ति	२०६८/८/८	१	०	०	४
ब्राम्हण, खस क्षत्रि राष्ट्रिय संघर्ष समिति	२०६८/८/९	१	०	३	१५
संघीय लिम्बुवान राज्य परिषद	२०६८/९/१	१	०	०	५
संयुक्त राजनितिक दलित संघर्ष समिति तथा दलित सभासद् मञ्च	२०६८/९/१४	१	०	१	११
संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा (पवन समुह)	२०६८/९/१६	१	२	०	५
वर्हिगमित जनमुक्ति सेना नेपाल	२०६८/९/२१	१	०	०	३
संयुक्त जनतान्त्रिक तराई मुक्ति मोर्चा (आजाद)	२०६८/९/२८	१	२	०	५
अखिल तराई मुक्ति मोर्चा (गोइत समुह)	२०६८/१०/७	१	२	१	५
पूर्वी थारुवान कोचिला राज्य संयुक्त संघर्ष समिति	२०६८/१०/७	१	२	१	६

स्रोत: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय, वार्ता समन्वय शाखा

सूचांक ३: क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमको संख्या र सहभागी संख्या

नेपाल सरकार र विभिन्न नागरिक समाजको सक्रियतामा सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरी अर्थपूर्ण सहभागिता हासिल गर्नका लागि विभिन्न तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु भई रहेको भएता पनि हाल यथार्थ तथ्यांक प्राप्त हुन नसकेकोले यस प्रतिवेदनमा समावेश गर्न सकिएको छैन ।

रणनीतिक उद्देश्य-३ : राजनैतिक दल, नागरिक समाज, निजि क्षेत्र तथा गैर सरकारी संस्थाका सम्पूर्ण तहमा महिलाको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।

सूचांक १: राजनितिक दलहरुको विभिन्न तहमा महिलाको संख्या

राजनितिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता

सरकार (मन्त्रपरिषद्) निर्माण लगायत राज्यका सबै निकायमा महिलाको प्रतिनिधित्व गराउने मुख्य भूमिका राजनैतिक क्षेत्रको रहन्छ । राजनितिक दलहरुमा भएको महिला सहभागिता आफैमा सन्तोषजनक पाइदैन हालसम्म कुनै पनि दलको प्रमुख नेतृत्व महिलाबाट प्रतिनिधित्व हुन सकेको छैन ।

तालिका १८: प्रमुख राजनैतिक दलहरुमा महिलाको प्रतिनिधित्व केन्द्रिय कार्य समिति

दल	पुरुष		महिला	
	संख्या	%	संख्या	%
ए.ने.क.पा. (माओवादी)	१३२	९१.०	१३	९.०
ने.का.	६२	७८.५	१७	२१.५
ए.मा.ले	९७	८३.	१९	१६.४
रा.प्र.पा.	४३	८६.०	८	१४.०
रा.प्र.पा.ने.	९४	८६.०	१५	१३.८
मा.ले	२९	८२.९	६	१७.१
सद्भावना पार्टी	१८	९४.७	१	५.३
राष्ट्रिय जनशक्ति पार्टी	६०	८८.२	८	११.८
मधेशी जनाधिकार फोरम नेपाल	३२	९४.१	२	५.९
मधेशी जनाधिकार फोरम प्रजातान्त्रीक	४०	९०.९	४	९.१
तराई मधेश लोकतान्त्रीक पार्टी	३१	७२.१	१२	२७.९
ने.म.की.पा	२२	८८.०	३३	१२.०
स्रोत : जागरण नेपाल, सम्बन्धित पार्टी कार्यालयबाटसम्म संकलित २०६८।१२।१९				

सूचांक २: स्थानीय शान्ति समितिमा महिलाको संख्या

तालिका १९: स्थानीय शान्ति समितिमा महिलाको संख्या

स्थानीय शान्ति समिति	जम्मा संख्या	महिला	महिला %	पुरुष
जिल्लास्तरीय- ७५	१५७९ सदस्य	४६४	(२९.३८ %)	१११५
संयोजक	७५	१०	(१३.३३ %)	६५
स्था. शान्ति सचिव	७५	१९	(२५.३३ %)	५६
स्रोत: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय				

स्थानीय शान्ति समितिमा जम्मा सदस्य संख्याको एकतिहाई सदस्य महिला रहने व्यवस्था कार्यक्षेत्रगत शर्तमा नै स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ। सो अनुसार अधिकांश जिल्लामा महिलाको एक तिहाई सहभागिता भएको पाइन्छ।

सूचांक ३: नागरिक समाज, निजी क्षेत्र एवं गैर सरकारी संस्थाका विभिन्न तहमा महिलाको संख्या

तालिका २०: निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता, २०६९

निजी क्षेत्रको संजाल	केन्द्रीय समिति सदस्य संख्या	महिला	पुरुष	स्रोत:
नेपाल पत्रकार महासंघ	२७	३ (११.११ %)	२४	http://www.nja.org.np/
उद्योग वाणिज्य महासंघ	७२	३ (४.२२ %)	६९	http://www.fncci.org.np/
गैर सरकारी संस्था महासंघ	३२	१२ (३७.५ %)	२०	http://www.ngofederation.org/
सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	७७	४० (५१.९४ %)	३७	http://www.fecofun.org/

निजी क्षेत्रमा महिलाको सहभागितालाई हेर्दा पत्रकार महासंघ, उद्योग वाणिज्य महासंघमा महिलाको प्रतिनिधित्व न्यून देखिन्छ भने गैर सरकारी संस्था महासंघ, सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघमा रहेको महिला सहभागिता क्रमशः ३७.५ प्रतिशत र ५१.९४ प्रतिशत पाइएको छ।

रणनीतिक उद्देश्य-४ महिला सहभागिता अभिवृद्धिको लागि सबै क्षेत्र तथा तहमा बृहत जनचेतना जगाउन पैरवि कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी बनाउने।

सूचांक: महिला सहभागिता अभिवृद्धिका लागि संचालन भएका कार्यक्रमहरू

महिलाको सहभागिताको सुनिश्चितताका लागि सरकारी एवं गैरसरकारी क्षेत्रबाट नीति निर्माणदेखि सचेतना अभिवृद्धिसम्मका अभियान र प्रयासहरू भएका छन्। जस्तै सचेतना कार्यक्रम, तालिम, अभिमूखीकरण, विभिन्न सचेतनामूलक सामग्रीहरूको उत्पादन र वितरण, श्रव्य-दृश्य कार्यक्रमहरू आदि भएका छन्।

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय र महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयबाट महिला सरोकारका विषयहरूमा रेडियो एवं टेलिभिजनहरूबाट कार्यक्रमहरू सञ्चालित भएका छन्। संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयनको सन्दर्भमा सचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू पनि प्रशारण हुँदै आएका छन्। शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयबाट आर्थिक वर्ष २०६६/६७ र २०६७/६८ मा राष्ट्रिय कार्ययोजना र १३२५ एवं १८२० सँग सम्बन्धित विषयमा रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम मार्फत प्रशारण भएको थियो।

गैरसरकारी क्षेत्रबाट समेत जनचेतना अभिवृद्धिका लागि संचारका विभिन्न माध्यमहरूबाट जिल्ला तथा स्थानिय तहमा समेत पैरवी कार्यक्रमहरू संचालन भैरहेका छन्। यद्यपि त्यस्ता कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिताको अध्ययन भने हुन बाँकि छ।

नागरिक समाज/संगठनहरू

महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने कार्यमा सरकारी क्षेत्रको प्रयासको अलावा विभिन्न गै.स.स र सामुदायिक संस्था एवं संजालहरूले विभिन्न स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू गर्दै आइरहेका छन्।

- विभिन्न भाषा र क्षेत्रहरूमा प्रसारणका विविध माध्यमहरूबाट, महिलाको सहभागिता सम्बन्धी, वकालत, सचेतना र दवावपूर्ण कार्यक्रमहरू निर्माण र प्रसारण भएका छन्।
- ब्रेललिपि लगायत विभिन्न भाषाहरूमा १३२५ र १८२० तथा राष्ट्रिय कार्ययोजनाको जानकारीहरू तथा तालिम निर्देशिकाहरू प्रकाशित भएका छन्।

३.२ सुरक्षा तथा रोकथाम

उद्देश्य: द्वन्द्व पूर्व, द्वन्द्वको समय एवं द्वन्द्व पश्चात् महिला र बालिकाको अधिकार हनन हुन नदिई उनीहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्ने।

रणनीतिक उद्देश्य-१: लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसामा आधारित घटनालाई तत्काल एवं प्रभावकारि रूपमा सम्बोधनको लागि न्याय एवं सुरक्षा प्रणालीमा आवश्यक सुधार गरी दण्डहिन्ताको अन्त्य गर्ने।

सूचांक १: द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिकाले प्राप्त गरेको निःशुल्क कानूनी सेवाको संख्या

तलिका २१ : लैंगिक हिंसा विरुद्ध दर्ता भएका मुद्दाको संख्या

	२०६७/०६८	२०६८ श्रावण देखि ०६९ पौष
राष्ट्रिय महिला आयोगमा दर्ता भएका मुद्दाको संख्या	२३९	१५७
राष्ट्रिय महिला आयोगबाट प्रदान गरिएको कानूनी सहायता	९१	१३३
आयोगबाट सामुदायिक संस्थामा सिफारिश गरिएका मुद्दा	१४	

तालिका २२: महिला हिंसा सम्बन्धमा राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगमा रहेको उजुरीको अवस्था, २०६७/०६८

कार्यालय	खोटाङ	विराटनगर	जनकपुर	पोखरा	बुटवल	नेपालगन्ज	जुम्ला	धनगढी	ललितपुर	जम्मा
उजुरी	१२	२९	२९	५	१४	२३	२	६	२५	१४५

तालिका २३: महिला पीडित भएको घटना सम्बन्धमा आयोगबाट भएका नेपाल सरकारलाई भएको सिफारिस र कार्यान्वयनको तथ्याङ्क, २०६७/०६८

क्र.सं.	महिला मानव अधिकार उल्लंघनको विषय	पूर्ण कार्यान्वयन संख्या	आंशिक कार्यान्वयन संख्या	कार्यान्वयन नभएको संख्या	जम्मा सिफारिस
१	नागरिक तथा राजनैतिक अधिकार				
	सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय अनुबन्ध	४	१३	११	२८
२	यातना विरुद्ध महासन्धि	-	-	३	३
३	महिला विरुद्धका सबै भेदभाव				
	उन्मुलन सम्बन्धी महासन्धि	-	१३	४	१७
४	सबै प्रकारका रंगभेद उन्मुलन				
	सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय अनुबन्ध	-	-	-	-
५	बालबालिका अधिकार सम्बन्धि				
	महासन्धि	२	१	१	४
६	आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक				
	अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय अनुबन्ध	-	-	१	१
७	जबरजस्ति बेपत्ता पारिएका				
	अधिकार संरक्षण सम्बन्धी महासन्धि	-	१	२	३
८	अपांगता भएकाहरूका अधिकार				
	सम्बन्धी महासन्धि	-	-	-	-
९	आप्रवासी तथा अन्य				
		-	-	-	-
		६	२८	२२	५६

तथ्यांकहरूको आधारमा हेर्ने हो भने सरकारी एवं गैर सरकारी संस्था दुवै क्षेत्रहरूबाट द्वन्द्व प्रभावित महिला एवं बालिकाहरूले सिध्र र निशुल्क कानूनी सेवाहरू प्राप्त गर्दै आइरहेको देखिएको छ। गत वर्ष राष्ट्रिय महिला आयोगबाट प्रदान गरिएका यस्ता तथ्यांकहरूलाई मात्र यहाँ समावेश गर्न सम्भव भए पनि केन्द्रदेखि जिल्लास्तर सम्मै विभिन्न गैर सरकारी संस्था, नेपाल बार एसोसिएसन, सरकारका विभिन्न कार्यालय, विशेष गरी महिला तथा बालबालिका कार्यालय, पारालिगल, आदिले प्रदान गरेका त्यस्ता सेवाहरूलाई यहाँ प्रस्तुत गर्न सम्भव देखिएन, यद्यपि यी संस्थाहरूले पुऱ्याएको योगदानलाई भने नजरअन्दाज गर्न सकिदैन।

त्यसैगरी सामुदायिक संस्थाहरूले पनि विभिन्न व्यक्तिहरूलाई तालिमप्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आइरहेका छन्, जसले महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य गतिविधिहरूको रोकथाम र सचेतना अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ। तर मुद्दा दर्ता, सिफारिस गरिएको मुद्दाको अवस्था, कानूनी परामर्श प्रदान गरिएका मुद्दाहरूको तथ्यांक राख्ने समुचित व्यवस्था नभएकोले नै यी सबै सेवाहरूको तथ्यांक प्रस्तुत गर्न असम्भव देखिन्छ।

सूचांक-२: हिंसापिडित महिला तथा बालिकाहरूले प्राप्त गरेका उपचार सेवा र मनोसामाजिक तथा कानूनी परामर्शको संख्या

द्वन्द्व प्रभावित एवं हिंसापिडित महिला तथा बालिकाहरूले सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाबाट मनोसामाजिक तथा कानूनी परामर्शहरू प्राप्त गर्दै आइरहेका छन् । राष्ट्रिय महिला आयोगले करिब २२४ पीडितहरूलाई यस्तो परामर्श दिएको देखिन्छ भने त्यसमध्ये भण्डै २० वटा मुद्दाहरू नेपाल बार एशोशियशन र समुदाय स्तरीय संस्थाहरूलाई सिफारिश गरेको देखिन्छ ।

राष्ट्रिय महिला आयोग एवं सरकारका अन्य निकायहरूबाट प्रदान गरिएका यस्ता सेवाहरूलाई हेर्दा सरकारद्वारा सकारात्मक ढंगबाट धेरै कामहरू भइरहेको देख्न सकिन्छ, त्यसको साथै यस्ता सेवा प्रदायक संस्थाहरू बीच पनि राम्रो समन्वय भएको मान्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकारले पाँचथर, सुनसरी, सोलुखुम्बु, सप्तरी, सर्लाही, मकवानपुर, नवलपरासी, तनहुँ, काभ्रेपलाञ्चोक, वाग्लुङ्ग, जुम्ला, दाङ्ग, बाँके, डोटी र कञ्चनपुर गरी देशका १५ वटा जिल्लाहरूमा सेवा केन्द्रहरू स्थापना गरेको छ । यस्ता सेवा केन्द्रहरूले पीडितहरूलाई खाने, बस्ने तथा उपचार सेवा समेत प्रदान गर्दछन् ।

महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयले जिल्ला तथा समुदायस्तरमा आश्रय केन्द्रहरू स्थापना गरेको छ जहाँबाट संरक्षण अधिकृत तथा मनोसामाजिक परामर्शदाताले सेवाहरू पुऱ्याउदै आएका छन् । विभिन्न ८ वटा जिल्लाहरूमा पूर्णस्थापना केन्द्रहरू स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवा, कानूनी सेवा, मनोसामाजिक परामर्श, सचेतना तथा परिवारमा पुर्नमिलन सेवाहरू प्रदान गर्दै आइरहेका छन् । हाल आएर घरेलु हिंसाबाट पीडित महिलाहरूको लागि १५ वटा सुरक्षित घरहरू स्थापित गरिएका छन् । काठमाण्डौ, सुर्खेत, सुनसरी, काभ्रेपलाञ्चोक, भ्वापा, इलाम, नवलपरासीमा त्यस्ता सुरक्षित घरहरू संचालित छन् । यी सबै सेवा केन्द्रबाट प्रदान गरिएका सेवा एवं लाभ प्राप्त गर्नेहरूको तथ्यांक प्राप्त गर्न सकिएको छैन । त्यस्ता घरहरू महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय अन्तर्गत स्थापित गरिएका महिला सहकारीहरूबाट संचालन भईरहेका छन् ।

UNFPA and UNICEF ले संयुक्त रूपमा संचालन गरेको दुई वर्षे परियोजना Ensuring Recognition of Sexual Violence as a tool of Conflict in the Nepal Peace Building Process through documentation and provision of comprehensive services to women and girl victims/survivors अन्तर्गत निम्नलिखित उपलब्धिहरू हासिल भएका छन् ।

तालिका २४: आयोजना अन्तर्गत १४ द्वन्द्व प्रभावित जिल्लाका २८ गा.वि.स हरूमा विभिन्न सेवा प्राप्त गर्ने महिला तथा बालिकाको संख्या (सन् २०१० - २०१२ अप्रिल)

सेवाका प्रकारहरू	अप्रिल २०१० - अप्रिल २०१२	२०११ (जनवरी - डिसेम्बर)
साधारण स्वास्थ्यसेवा प्राप्त गर्नेको संख्या	१४४१३	१०८४२
प्रजनन स्वास्थ्यसेवा प्राप्त गर्नेको संख्या	२७५२५	२३४६३
आङ्ग खस्ने सत्यकृया प्राप्त गर्नेको संख्या	७०० भन्दा बढि	४७४
कानूनी परामर्श प्राप्त गर्नेको संख्या	१०००	८०२
थप कानूनी सेवाको लागि referral को संख्या	३४८	२८६
मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्राप्त गर्नेको संख्या	३५५१	३१९३
थप मनोसामाजिक परामर्श सेवाको लागि referral को संख्या	३७५	३०६
लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसा अभिलेख भएका संख्या	८२१	६९५
जिविकोपार्जन सहयोगको लागि पहिचान गरिएका लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसा पीडितहरू	२८०	२३४
द्वन्द्व सम्बन्धित यौनजन्य हिंसाको संख्या	७०	६०

सूचांक ३ : लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको अभियानमा सरकारी, गैर सरकारी संस्थाहरू तथा नागरिक समाजका प्रयासहरू

नेपाल सरकारले महिला तथा बालिकाहरूमाथि हुने हिंसा एवं अमानवीय व्यवहारको अन्त्य गर्न, लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध चेतना अभिवृद्धि गर्न, पीडितको सुरक्षा तथा न्यायको सुनिश्चितता गरी पीडकलाई दण्डसजायको भागिदार बनाउने उद्देश्यले प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत रहने गरी लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको इकाईको गठन गरेको छ। उक्त इकाईबाट हटलाईन सेवामार्फत समेत लैङ्गिक हिंसाको द्रुततर सुनुवाई हुँदै आइरहेको छ।

लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसा विरुद्धका तथ्यांकहरू संकलन गर्ने कार्यमा प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत स्थापित लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको इकाई, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय र राष्ट्रिय महिला आयोग संलग्न छन्।

लैंगिक हिंसाको अन्त्य गर्न नेपाल सरकारले लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना तयार गरी लागू गरेको छ। सो कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजनाले जिम्मेवार गराएका मन्त्रालयहरूबाट कार्यान्वयनको लागि क्षेत्रगत योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्दै आएका छन्।

लैंगिक हिंसा विरुद्धको अर्को एउटा महत्वपूर्ण परिवर्तनको रूपमा नेपाली सेनाको संरचना अन्तर्गत स्थापित गरिएको महिला शाखालाई लिन सकिन्छ। यस शाखालाई नेपाली सेनाको संरचनाभित्र हुने तथा आम नागरिकसँग जोडिएर आउने लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको कार्यहरूको अनुसन्धान समेत गर्ने जिम्मेवारी सुम्पिएको छ।

त्यसैगरी नेपाल प्रहरी अन्तर्गत लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूको अनुसन्धान गर्ने र लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध कार्य गर्न ७५ वटै जिल्लाहरूमा महिला तथा बालिका सेवा केन्द्रको स्थापना गरीएको छ। हाल यी सबै केन्द्रहरूमा प्रहरी अधिकृतहरूलाई खटाईएको छ। राष्ट्रिय कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरे अनुसार त्यस्ता केन्द्रहरूमा महिला अधिकृतहरू नै हुनु पर्ने व्यवस्था भने पूरा हुन बाकि नै छ। नेपाल प्रहरीका अनुसार त्यस्ता सेवा केन्द्रहरूबाट २०६७ माघ देखि २०६९ वैशाखसम्म मानव वेच विखनमा १८६, बहु विवाहमा २८९, बालविवाहमा ६, गर्भ पतनमा ७, जवर्जस्ती करणीमा ५९९, जवर्जस्ती करणी उद्योगमा १८९ र घरेलु हिंसामा २३८८ गरी जम्मा ३६६४ वटा मुद्दाहरूमा कार्यवाही भएको पाइएको छ।

सशस्त्र प्रहरी बलतर्फ बहु विवाहमा १८, घरेलु हिंसा अन्तर्गत १२ र आचरण पालना नगरेकोमा ३ गरी ३३ वटा उजुरीमा कार्यवाही भएको पाइन्छ।

औद्योगिक प्रतिष्ठानका कार्यस्थलमा हुने लैंगिक हिंसा विरुद्धको आचार संहिता, २०६७ स्वीकृत भएको छ, जस अनुसार औद्योगिक प्रतिष्ठानका कार्यस्थलमा कुनै व्यक्तिले प्रतिष्ठानको अर्को व्यक्तिलाई दिएको शारीरिक, मानसिक वा यौनजन्य यातना वा कुनै व्यक्तिले अर्को व्यक्तिलाई गरेको गाली गलौज, अवहेलना, यौन प्रताडना (सेक्स्युअल ह्यारेसमेण्ट), यौन शोषण, दूर्व्यवहार, निन्दा वा यस्तै प्रकारका निन्दनीय कार्य गर्न दूरुत्साहन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। त्यस्तो घटना घटेको पाईएमा छानवीन गरी दोषी उपर कारवाही गर्ने तथा लैंगिक शिष्टाचार र संवेदनशीलतामा जोड दिनुको साथै लैंगिक हिंसा विरुद्ध जनचेतना जगाउने कार्यक्रम संचालन गरिने व्यवस्था छ।

रणनीतिक उद्देश्य-३: द्वन्द्व तथा संक्रमणकालमा भएका लैंगिक तथा यौनजन्य हिंसाको सम्बोधन गरी दण्डहिनताको अन्त्य गर्ने

सुचांक: लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसाको सम्बोधन - अनुसन्धानको लागि आवश्यक संयन्त्रको गठन
सशस्त्र द्वन्द्वको अवधिमा भएका लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूलाई सम्बोधन गर्न/अनुसन्धान गर्नका लागि सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग गठन गर्ने पहल भइरहेको तथा नेपाल सरकारले प्रस्ताव गरेको सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग सम्बन्धी विधेयकमा यातना एवं जवर्जस्ती करणी जस्ता घटनामा संलग्न दोषीलाई आममाफी दिन नसकिने र द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालबालिकाहरूका लागि आवश्यक राहत परिपूरणको व्यवस्था गर्ने जस्ता व्यवस्थाहरू प्रस्ताव गरिएको छ।

रणनीतिक उद्देश्य-४: सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोगको गठन गर्ने
नेपाल सरकारले सशस्त्र द्वन्द्वको समयमा भएका मानव अधिकार र मानवीय कानूनको उल्लंघनका घटनाहरूको अनुसन्धान गरी सत्य तथ्य पत्ता लगाउन, समाजमा मेलमिलापको वातावरण सृजना गर्न र दण्डहिनताको अन्त्य गर्न सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग गठन गर्ने उद्देश्यले सो सम्बन्धी विधेयक तयार गरी व्यवस्थापिका संसद्मा पेश गरेको छ। सो विधेयकमा मानवअधिकार एवं मानवीय कानूनको गम्भीर उल्लंघनका घटनामा संलग्न अपराधीलाई आममाफी दिन नसकिने एवं द्वन्द्व प्रभावित महिला तथा बालिकाहरूको विशेष आवश्यकताको सम्बोधन गर्न आवश्यक राहत तथा परिपूरण प्रदान गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ।

रणनीतिक उद्देश्य-५: सुरक्षा निकायका पदाधिकारीहरूलाई लैङ्गिक तथा यौनजन्य हिंसाको विषयमा प्रशिक्षित गराउने

सूचांक १ संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना र यौनजन्य एवं लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धमा नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीलाई प्रदान गरिएको तालिमको संख्या ।

नेपाली सेना:

नेपाली सेनाले प्रदान गर्दै आएको मानवाधिकार, लैङ्गिक समानता तथा लैङ्गिक न्याय, महिला तथा बालबालिकाको अधिकार, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकारहरू तथा जेनेवा महासन्धिको अनुपालन तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी विषयहरू समावेश गरी ३ महिने तालिम प्रदान गर्दै आएको छ ।

तालिका २५: नेपाली सेनामा दिइएको प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० सम्बन्धी तालिम, २०६८

मिति	तालिमको संख्या	तालिमको सहभागी	महिलाको संख्या
डिसेम्बर २०११-फेब्रुअरी २०१२	२१	६०४	१३%

तालिका २६: संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषद् बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० तथा लैंगिक समानता सम्बन्धी तालिमका सहभागीहरूको संख्याको विवरण, (२०६७/८/२९ - २०६८/११/१५)

सि.नं.	तालिम संचालित युनिट	मिति	शिक्षार्थी		जम्मा	तालिमको प्रकार
			पुरुष	महिला		
	मध्य प्रितना	२०६७/०८/२६-०९/१०/२	२६		२६	आधारभुत
१	सुदूर पश्चिम प्रितना	२०६७/०९/२५-३०	४६		४६	आधारभुत
२	२५ नं बाहिनी	२०६७/१०/०२-०७	१९		१९	आधारभुत
३	२१ नं बाहिनी	२०६७/१०/२३-२८	३०		३०	आधारभुत
४	पूर्व प्रितना	२०६७/११/०१-०६	३०	१	३१	आधारभुत
५	मध्य पश्चिम प्रितना	२०६७/११/२९-१२/०४	३०		३०	आधारभुत
६	पश्चिम प्रितना (२२ नं. बाहिनी)	२०६८/०१/०४-०९	३०		३०	आधारभुत
७	उपत्यका प्रितना	२०६८/०२/०१-०८	२६	४	३०	आधारभुत
८	ईन्जिनियर/सिग्नल निर्देशनालय	२०६८/०२/२२-२७	२९	१	३०	आधारभुत
९	१८ नं. बाहिनी	२०६८/०२/२९-०३/३०	२९	३	३२	आधारभुत
१०	AD, Artillery & Logistic School	२०६८/०३/१२-१७	२९	३	३२	आधारभुत
११	२६ नं. बाहिनी	२०६८/०४/०८-१३	२९	३	३२	आधारभुत
१२	१० नं. बाहिनी	२०६८/०४/२२-२७	३२	३	३५	आधारभुत
१३	भर्ना तालिम केन्द्र	२०६८/०५/१८-२३	२६	५	३१	आधारभुत
१४	२ नं. बाहिनी	२०६८/०७/२०-२५	२५	५	३०	आधारभुत
१५	१ नं. बाहिनी (पशुपति प्रसाद)	२०६८/०८/११-१६	२४	६	३०	आधारभुत
१६	उपत्यका तालिम शिक्षालय	२०६८/१२/०५-१०	३२		३२	आधारभुत
१७	विरेन्द्र शान्ति स्थापना तालिम केन्द्र	२०६८/०९/२८-२९	४९	१०	५९	आधारभुत
१८	विरेन्द्र शान्ति स्थापना तालिम केन्द्र	२०६८/११/१४-१५	४४	९	५३	आधारभुत
	जम्मा		५८५	५३	६३८	

तालिका २७:

सि.नं.	तालिम संचालित युनिट	मिति	शिक्षार्थी		जम्मा	तालिमाको प्रकार
१	नेपाली सेना मुख्यालय	२०६८।०६।१-९	१९	८	२७	Advance ToT
२	नेपाली सेना मुख्यालय	२०६८।८।१-९	१८	४	२२	Advance ToT
३	होटल अर्किड	२०६६।०५।२२-२५	१४	७	२१	Advance ToT
	जम्मा		५१	१९	७०	

तालिका २८: श्री विरेन्द्र शान्ति स्थापना तालिम केन्द्रमा संचालित कार्यक्रमहरु र सहभागीहरुको लैंगिक तथा संख्यात्मक विवरण

सि.नं.	तालिम संचालन भएको मिति	संचालित तालिमको विवरण	शिक्षार्थीहरुको विवरण			कै
			पुरुष	महिला	जम्मा	
१	२०६८।१।२८ र २९ गते	श्री कार्यरथी विभाग मानव अधिकार निर्देशनालय र UN Women द्वारा संयुक्त रुपमा आयोजित विशेष कार्यक्रम	४३	७	५०	
२	२०६८।१।१९ र १५ गते	श्री कार्यरथी विभाग मानव अधिकार निर्देशनालय र UN Women द्वारा संयुक्त रुपमा आयोजित विशेष कार्यक्रम	४३	८	५१	
३	मिति २०६७ साल माघ देखि हालसम्म	शान्ति सेनामा सहभागि भै जाने सकल दर्जालाई pre deployment तालिमको दौरान लैंगिक समानता तथा यौन जन्य हिंसा सम्बन्धि विषयमा २ पिरियडको कक्षा संचालन गरिएको	२०९१	२३	२११४	
		जम्मा	२१७७	३८	२२१५	

श्रोत: तालिका २५, २६, २७ र २८ सैनिक अभिलेखालय, जङ्गीअड्डा

नेपाली सेनाले लैङ्गिक समानता र स.रा.सु.प. १३२५ र १८२० सम्बन्धी तालिम निर्देशिकाको पनि विकास गरेको छ। यसलाई अभै व्यापक र सरल बनाउन ६ फरक किसिमका तालिम निर्देशिकाको विकास गरिएको छ।

नेपाल प्रहरी:

नेपाल प्रहरीका उल्लेख्य संख्यामा विभिन्न तहका पदाधिकारीहरुले सरकारी, गैरसरकारी वा अन्य कुनै न कुनै माध्यमबाट मानवाधिकार, लैङ्गिक न्याय र समानता, महिला तथा बाल अधिकार, यौनशोषण, अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकारका दस्तावेज, मानवता सम्बन्धी कानूनहरुको तालिम प्राप्त गरिसकेका छन्। यसै वर्ष मात्र नेपाल प्रहरीबाट संचालित करीव डेढ महिनाको तालिम उल्लेखित विषयहरुलाई समेटेर दिइएको छ।

२०६७ माघ महिनादेखि २०६९ वैशाखसम्मको अवधिमा लैंगिक तथा यौनजन्य हिंसा सम्बन्धी प्रहरी प्रधान कार्यालय, महिला तथा बालबालिका सेवा निर्देशनालयबाट विराटनगर, पोखरा, धनगढी, नेपालगंज, सुर्खेत र

काठमाण्डौका प्रहरी कार्यालयहरूमा कार्यरत ६५४ जना प्रहरी कर्मचारीहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी तालिम (Care for Care Giver, Justice for Childern, लैंगिक विभेदमा आधारित हिंसा जस्ता तालिमहरू) प्रदान गरिएको छ ।

सुरक्षा क्षेत्रमा संयुक्त राष्ट्र संघ शान्ति मिसनमा जाने व्यक्तिहरूलाई समेत मध्यनजर राखेर प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० सम्बन्धी तालिमहरू प्रदान गरिंदै आइएको छ ।

सशस्त्र प्रहरी बल :

२०६७ माघदेखि २०६९ वैशाखसम्म सशस्त्र प्रहरी अन्तर्गत जम्मा २५ जना महिला तथा ५० जना पुरुष गरी ७५ जनालाई महिलसँग सम्बन्धित विषयमा तालिम प्रदान गरिएको छ । प्रत्येक महिना सबै युनिटहरूमा आन्तरिक प्रशिक्षकहरूद्वारा लैंगिक हिंसा सम्बन्धी अनुशिक्षण तालिम नियमित रूपमा संचालन भै रहेको छ ।

३.३ प्रवर्द्धन

उद्देश्य : महिला र बालिकाको अधिकारको प्रवर्द्धन गर्ने र द्वन्द्व रुपान्तरण तथा शान्ति निर्माण प्रकृयाको सबै पक्ष र चरणहरूमा लैंगिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

रणनीतिक उद्देश्य-१: यौन तथा लैंगिकताका आधारमा महिला र बालिकाविरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको तथ्यांक संकलन गरी जनचेतना जगाउने

सूचांक-१: संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० लाई स्थानीय भाषामा गरिएको अनुवादको संख्या र संचालित कार्यक्रमहरू

संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० एवम् त्यसको कार्यान्वयनको लागि बनेको राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई स्थानीय तहसम्म लगेर चेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यका लागि केही प्रयासको सुरुवात भएको देखिन्छ । हालसम्म उक्त प्रस्तावलाई नेपाली र अंग्रजी भाषामा मात्र प्रकासन गरिएको छ । यससम्बन्धी तालिम निर्देशिका त्रेल लिपिमा पनि बनेको छ । हालै शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयले राष्ट्रिय कार्ययोजना सम्बन्धी संक्षिप्त जानकारीलाई राष्ट्रिय प्राथमिकता र प्रयोगको आधारमा मगर, तामाङ्ग, मैथिली, भोजपुरी, नेवारी र थारु भाषाहरूमा अनुवाद गर्ने कार्यको प्रारम्भ गरेको छ ।

सूचांक २: औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाका पाठ्यक्रममा समावेश भएको महिला, शान्ति र सुरक्षाको विषय तथा लागू भएका विद्यालयको संख्या:

हालैका केही वर्षहरूदेखि महिला, शान्ति र सुरक्षाका विषयहरूलाई औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाका पाठ्यक्रममा समेटिएको पाइन्छ, यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २९: पाठ्यक्रममा तहगत रुपमा समावेश भएका विषय

औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्र	स्तर/तह	विषय	कैफियत
विद्यालयस्तर	कक्षा ६	महिलाको शान्ति र सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना	१८ वटा जिल्लामा नमूनाको रुपमा समावेश गरिएको
		लैङ्गिक अध्ययन	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति जस्ता विषयहरु समावेश छन् साथै प्रस्ताव नं. १३२५ को पनि उल्लेख गरिएको छ
उच्च माध्यमिक विद्यालय	उच्च माध्यमिक तह	मानविकी संकाय, (समाजशास्त्र, सामाजिक शिक्षा)	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति सम्बन्धी आधारभूत अवधारणा समावेश छन् तथापि प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० स्पष्ट उल्लेख नभएको
त्रिभुवन विश्वविद्यालय	स्नातक तह	समाज शास्त्र, सामाजिक सेवा र राजनीति शास्त्र	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति जस्ता विषयहरु समावेश छन् तथापी प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० स्पष्ट उल्लेख नभएको
	स्नातकोत्तर तह	द्वन्द्व, शान्ति र विकास अध्ययन, लैङ्गिक अध्ययन, समाज शास्त्र, मानव शास्त्र, ग्रामिण विकास, राजनीति शास्त्र	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक र शान्ति सम्बन्धी विस्तृत रुपमा समावेश गरिएको र साथै प्रस्ताव नं. १३२५ को विशेष उल्लेख गरिएको छ
काठमाडौं विश्वविद्यालय	स्नातक तह	सामाजिक सेवा	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति जस्ता विषयहरु समावेश छन् तथापी प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० स्पष्ट उल्लेख नभएको
	स्नातकोत्तर	विकास अध्ययन	लैङ्गिक र शान्ति सम्बन्धी आंशिक रुपमा समावेश गरिएको
पोखरा विश्वविद्यालय	स्नातक तह	सामाजिक सेवा, BADS	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति जस्ता विषयहरु समावेश छन् तथापि प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० स्पष्ट उल्लेख नभएको
	स्नातकोत्तर	जनसंख्या, लैङ्गिक विकास कार्यक्रम	लैङ्गिक र शान्ति सम्बन्धी आंशिक रुपमा समावेश गरिएको
पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय	स्नातक तह	सामाजिक सेवा	यस विषय अन्तर्गत लैङ्गिक, शान्ति जस्ता विषयहरु समावेश छन् तथापि प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० स्पष्ट उल्लेख नभएको
	स्नातकोत्तर	समाज शास्त्र, मानव शास्त्र, विकास अध्ययन, सामाजिक कार्य अध्ययन	यस अन्तर्गत लैङ्गिक र शान्ति सम्बन्धी विषयहरु समावेश गरिएका छन्
	एकवर्षे post graduate	शान्ति लैङ्गिक र विकासको अध्ययन	द्वन्द्व व्यवस्थापन र शान्ति निर्माण विषय आंशिक रुपमा समावेश भएका छन् तर हाल यो संचालनमा छैन

श्रोत: विभिन्न विद्यालय तथा विश्वविद्यालयका प्रतिनिधिसँगको अन्तर्वाता

नेपालमा विद्यालय तहदेखि विभिन्न विश्वविद्यालयको स्तरसम्म कतै आंशिक र कतै विस्तृत रुपमा नै महिला, लैङ्गिकता, शान्ति र सुरक्षाका विषयहरुको अध्ययन अध्यापन भई आएको देखिन्छ ।

हालै लोकसेवा आयोगले महिला अधिकृतको लागि लिइने परीक्षाको पाठ्यक्रममा यस विषयलाई समावेश गरेको छ । त्यसैगरी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगले मानव अधिकार रक्षकलाई दिने प्रशिक्षण पाठ्यक्रममा पनि यस विषय समावेश गरेको छ । महिला, शान्ति र सुरक्षाको क्षेत्रमा कार्य गर्ने संस्थाहरूले प्रदान गर्ने तालिम तथा अभिमुखिकरण पाठ्यक्रममा समेत यी विषयहरूलाई समावेश गरेको पाईएको छ ।

रणनीति उद्देश्य-२: द्वन्द्व रुपान्तरण तथा शान्ति निर्माण प्रक्रियाको सबै तहमा लैगिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने
सूचांक-१: जिल्लास्तरमा गठन भएका महिलाका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संस्थाहरूको संजालको संख्या, भएका कार्यक्रमको संख्या र तिनको प्रभावकारिता

जिल्लास्तरमा महिला, शान्ति र सुरक्षाको क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरूको सञ्जालहरू गठन भएको पाइन्छ । राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई जिल्ला र स्थानीय तहसम्म पुऱ्याउन यी संजालहरूको विशेष योगदान रहने देखिन्छ । राष्ट्रिय महिला आयोगको संयोजकत्वमा गठन गरिएको महिला अधिकार अनुगमन संजालले ६० जिल्लामा शिक्षा, रोजगारी, स्वास्थ्य लगायतका विषयहरू समेटेर महिला अधिकारको अनुगमनको कार्य गरिरहेको छ भने यस अन्तर्गत १३२५ र १८२० सँग सम्बन्धित कृयाकलापहरूको समेत अनुगमन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

३.४ राहत तथा पुनप्राप्ति

उद्देश्य: राहत, पुनप्राप्ति तथा पुनःस्थापना कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा द्वन्द्व प्रभावित महिलाको प्रत्यक्ष र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने र महिला र बालिकाहरूको विशेष आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने

रणनीतिक उद्देश्य-१: द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिकाहरूको सहभागितामा उनीहरूको अवस्थाको पहिचान गरी आवश्यकता अनुसारका राहत तथा पुनःप्राप्ति कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने

सूचांक-१: द्वन्द्व प्रभावित कर्मचारी तथा कामदार महिलालाई लक्षित गरी बनाइएका शिशु स्याहार केन्द्रको संख्या र सेवाहरू

महिला बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयबाट सिंहदरवारमा अवस्थित रहने गरी एक शिशु स्याहार केन्द्र संचालित छ । त्यसै गरी राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगमा पनि एक शिशु स्याहार केन्द्र संचालित छ । द्वन्द्व प्रभावित महिला कामदार तथा कर्मचारीहरूलाई लक्षित गरी उनीहरूका बालबच्चाको स्याहारका लागि शिशु स्याहार केन्द्र निर्माण गर्ने राष्ट्रिय कार्ययोजनाको लक्ष अनुसार अन्य स्थानहरूमा यस्ता शिशु स्याहार केन्द्रहरू स्थापित हुन बाँकी नै छन् ।

सूचांक ३: द्वन्द्व प्रभावित महिला, बालिका र पूर्व माओवादी सेनाका लडाकुहरूले उनीहरूको आवश्यकताअनुसार प्राप्त गरेको राहत सहयोग र त्यस्तो राहत कार्यक्रमको गुणस्तर

नेपाल सरकारबाट अन्तरिम राहत स्वरुप द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिका लगायतका पीडितलाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्दै आएको छ भने पूर्व माओवादी सेनाका लडाकुहरूले निश्चित सहयोग रकम पनि प्राप्त गरेका छन् । सरकारबाट वास्तविक पीडितहरूको पहिचान गर्ने, उनीहरूको आवश्यकताको पहिचान गरी सीप विकास, क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गर्ने र परिपूरण गर्ने जस्ता कार्य भइरहेका छन् ।

तालिका ३०: नेपाल सरकारबाट अन्तरिम राहत स्वरूप इन्टर प्रभावित महिला र बालिकालाई प्रदान गरिएको आर्थिक सहायता

क्र. सं.	उद्देश्य	प्रमुख कार्यक्रम	कार्यक्रमहरू	आ.व. ०६७/६८ सम्मको प्रगति		आ.व. ०६८/६९ को दोश्रो त्रैमासिक सम्मको प्रगति		कूल प्रगति	रकम
				संख्या	रकम	संख्या	रकम		
१	(क) इन्टरपीडितहरूलाई पुनःस्थापन तथा पुनःएकीकरण गर्ने ।	(क) सशस्त्र इन्टरबाट प्रभावित व्यक्ति तथा परिवारको तय्याक सकलन गर्ने र उनीहरूलाई परिपूरण प्रदान गर्ने ।	१. इन्टरपीडितहरूको तथ्याक आधार (Data Base) तयार गर्ने ।	१. सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (MIS) को विकास गर्ने क्रममा Data Entry गर्ने काम प्रारम्भ भएको ।	१९ लाख	३२ लाख	१	५१ लाख	
	(ख) इन्टरबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण ।	(ख) भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण गर्ने ।	२. सम्पत्तिको क्षति भएका व्यक्तिहरूलाई राहत/आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने ।	३. इन्टरपीडितहरूका लागि सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने ।	७०८५ (३ हजारको गृह मन्त्रालयबाट दिएको समेत)	१९ करोड ८७ लाख ९९ हजार	९०३ २२२५ वटाको कपिलवस्तु घटनाको छुट्टै निर्णय	३३८० जना	१ करोड २१ लाख ५० हजार
	(ग) इन्टरबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण ।	(ग) भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण गर्ने ।	४. मृतकका हकदारलाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्ने ।	५. मृतकका एकल महिलालाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्ने ।	३५० जना	५२ लाख ५० हजार	३०३० जनालाई रोजगार/स्वरोजगार सेवा दिन सेवा प्रदायकसंग सम्झौता भई सेवा संचालन भएको	१३८७७ जना	१ अर्ब ३८ करोड ७७ लाख
	(घ) शहिरु परिवारलाई जीवन निर्वाह भत्ता प्रदान गर्ने ।	(घ) शहिरु परिवारलाई जीवन निर्वाह भत्ता प्रदान गर्ने ।	६. शहिरु परिवारलाई जीवन निर्वाह भत्ता प्रदान गर्ने ।		-	-	८९३६ जना	८९३६ जना	१ अर्ब ७८ करोड ७२ लाख
					१० करोड ६९ लाख ७५ हजार		४२७९ जना	१० करोड ६९ लाख ७५ हजार	१ अर्ब ३८ करोड ७७ लाख
					१९ लाख ३४ हजार ४ सय		२६ जना	मासिक ६२०० का दरले निरन्तर निर्वाह भत्ता ।	१९ लाख ३४ हजार ४ सय

पूर्व माओवादी सेनाका लडाकुहरुले प्राप्त गरेको आर्थिक सहायता

तालिका ३१: संयुक्त राष्ट्र संघ अन्तर निकायका पुनर्स्थापना कार्यक्रम (UNIRP), २०६९

मुख्य तथ्यांकको शाराँस

पुनर्स्थापन प्रकृयाका चरणहरु	कुल ४००८ VMLR मध्येको	क्यान्टोन्टमेन्ट समारोह मार्फत निस्किएका २३९४ VMLR मध्ये	१६१४ मध्ये क्यान्टोन्टमेन्ट समारोहमा अनुपस्थित VMLR
टोल फ्रि फोन मार्फत पहिलो पटक सम्पर्क गर्ने व्यक्ति	२६८९ (६७%) (३४% म, ६६%पु)	२१०३ (८८%) (३४% म, ६६%पु)	५८६ (३६%) (३४% म, ६६%पु)
क्यारियर काउन्सलिङ प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरु र तालिम तथा शिक्षाको लागि प्रेषण गरिएको व्यक्तिहरुको संख्या	२३८४ (५९%) (३६% म, ६४%पु)	१९०३ (७९%) (३६% म, ६४%पु)	४८१ (३०%) (३७% म, ६३%पु)

VMLR=Verified Minors and Late Recruits

श्रोत: माइकल ब्राउन, प्रमुख, Peacebuilding and Recovery Unit, UNDP Nepal बाट जेष्ठ ८ २०६९ मा प्राप्त ईमेल अनुसार

तालिका ३२: तालिम तथा शिक्षामा भर्ना भएका व्यक्तिहरु, २०६९

पुनर्स्थापन प्रकृयाका चरणहरु	कुल ४००८ VMLR मध्येको	क्यान्टोन्टमेन्ट समारोह मार्फत निस्किएका २३९४ VMLR मध्ये	१६१४ मध्ये क्यान्टोन्टमेन्ट समारोहमा अनुपस्थित VMLR
हाल तालिम वा शिक्षामा रहेका व्यक्तिहरु	७५६(१९%) (४२% म, ५८%पु)	५५०(२३%) (४२% म, ५८%पु)	२०६(१३%) (४४% म, ५६%पु)
तालिम सकेका व्यक्तिहरु	१३१० (३३%) (३७% म, ६३%पु)	१०८५ (१९%) (३६% म, ६४%पु)	२२५ (१४%) (३९% म, ६१%पु)
तालिम वा शिक्षा विचमै छाड्ने व्यक्तिहरु	८३ (२%) (१३% म, ८७%पु)	६५(३%) (१२% म, ८८%पु)	१८ (१%) (१७% म, ८३%पु)
तालिम वा शिक्षाको लागि भर्ना गरिएका व्यक्तिहरुको कुल संख्या	२१४९ (५४%) (३८% म, ६२%पु)	१७००(७१%) (३७% म, ६३%पु)	४४९ (२८%) (४०% म, ६०%पु)

श्रोत: माइकल ब्राउन, प्रमुख, Peacebuilding and Recovery Unit, UNDP Nepal बाट जेष्ठ ८ २०६९ मा प्राप्त ईमेल अनुसार

तालिका ३३: शिक्षा, तालिम तथा व्यवसायिक सिप हासिल गर्ने सहभागीहरूको अवस्था अद्यावधिक
तलको तालिकाले तालिम तथा शिक्षा, पुनर्स्थापना विकल्पको मुख्य तथ्यांकको शाराँस प्रस्तुत गर्दछ। यस तथ्यांकलाई लिङ्गको आधारमा खण्डित गरिएको छ तथा बालबालिकाको संख्या रहेको छ।

पुनर्स्थापन प्यकेज	क्षेत्र अनुसार भर्ना गरिएको कूल संख्या	हाल तालिम/शिक्षामा रहेकाहरू	तालिम/शिक्षा छाड्नेहरू	तालिम/शिक्षा सम्पन्न गर्नेहरू	रोजगार/आफ्नो व्यवसाय शुरु गर्नेहरू
तालिम हासिल गर्नेहरूको संख्या	४८५ (३१%म, ९७%पु)	३० (०%म, १००%पु)	४५ (२%म, ९८%पु)	४१० (१%म, ९९%पु)	१५७ (१%म, ९९%पु)
लघु व्यवसाय हासिल गर्नेहरूको संख्या	११७२ (५१%म, ४९%पु)	२९८ (४३%म, ५७%पु)	२३ (३५%म, ६५%पु)	८५१ (५४%म, ४६%पु)	५४६ (५६%म, ४४%पु)
शिक्षा हासिल गर्नेको संख्या	४३२ (४४%म, ५६%पु)	४१५ (४४%म, ५६%पु)	१२ (१७%म, ८३%पु)	५ (८०%म, २०%पु)	-
स्वास्थ्य तालिम हासिल गर्नेको संख्या	६० (२८%म, ७२%पु)	१३ (५४%म, ४६%पु)	३ (०%म, १००%पु)	४४ (२३%म, ७७%पु)	२ (०%म, १००%पु)
कुल	२१४९ (४१%म, ५९%पु)	७५६ (४२%म, ५८%पु)	८३ (१३%म, ८७%पु)	१३१० (३७%म, ६३%पु)	७०५ (४४%म, ५६%पु)
रोजगारीको दर (%)					५४% (कुल १३१० मध्येबाट) ^४

श्रोत: माइकल ब्राउन, प्रमुख, Peacebuilding and Recovery Unit, UNDP Nepal बाट जेष्ठ ८ २०६९ मा प्राप्त ईमेल अनुसार

तालिका ३४: लैङ्गिक सहयोग प्राप्त गर्ने सहभागीहरूको अध्यावधि, २०६९

सुत्केरी/पित्रीत्व भत्ता	शिसु स्याहार, सहयोग तथा शिसु आहार	प्रजनन स्वास्थ्य सहयोग	ओषधोपचारको लागि प्रेषण	शिसु स्याहार केन्द्रमा रहेका बालबालिका	बालबालिकाहरूलाई स्वास्थ्य सेवा	पौष्टिक आहार (सहभागी/दम्पती)
५७	५७५	१८	२	२११	५८	३९०

श्रोत: माइकल ब्राउन, प्रमुख, Peacebuilding and Recovery Unit, UNDP Nepal बाट जेष्ठ ८ २०६९ मा प्राप्त ईमेल अनुसार

सूचांक ४: द्वन्द्व प्रभावित बालिकाहरूको लागि प्रदान गरिएको छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग
सशस्त्र द्वन्द्वमा मृत्यु भएका व्यक्तिका सन्तान, वेपत्ता पारिएका व्यक्तिका सन्तान, सशस्त्र द्वन्द्वमा ५० % भन्दा बढी अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सन्तान र सशस्त्र द्वन्द्वमा ५० % भन्दा बढि अपाङ्गता भएका छात्रछात्राहरूलाई १८ वर्ष उमेर सम्म देहायको छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने व्यवस्था रहेको छ। यस्तो छात्रवृत्ति बढीमा ३ सन्तानलाई प्रदान गरिने व्यवस्था छ।

तालिका ३५:

छात्रवृत्ति दर:	वार्षिक एकमुष्ट रु.
प्राथमिक विद्यालय तह/पूर्व प्राथमिक तह	१०,०००।-
निम्न माध्यमिक विद्यालय तह	१२,०००।-
माध्यमिक विद्यालय तह	१४,०००।-
उच्च माध्यमिक तह, प्रमाण-पत्र तह	१६,०००।-
यस कार्यका लागि आर्थिक वर्ष २०६८।०६९ मा ९ करोड रुपैया विनियोजित गरिएको छ	

श्रोत: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

^४ व्यवसायिक सिप हासिल गरेका मध्य ६० जनाको पहिले नै आयश्रोत भएको हुनाले उनीहरूले प्रदान गरिएको रोजगारको अवसरलाई अस्वीकार गरेको यदि उनीहरूलाई पनि रोजगार व्यक्तिको रूपमा मान्ने हो भने रोजगार दर ५८% पुग्छ

तालिका ३६: जन आन्दोलनका घाईतेका सन्ततिलाई देहायको छात्रवृत्ति वार्षिकरूपमा प्रदान गरिदै आएको छ

	प्रा.वि.	मा.वि.	उच्च मा.वि.
घाइते ७०% -१००%	१२,०००	१८,०००	२४,०००
घाइते ५०% - ६९%	१०,०००	१५,०००	२०,०००

श्रोत: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

सूचांक-६: द्वन्द्व प्रभावित महिला तथा बालिकाहरुको लागि गरिएको सीपमूलक तालिमहरुको संख्या, रोजगार पाएकाहरुको संख्या र रोजगारको किसिम, गुणस्तर तथा कार्यान्वयन भएको कार्यक्रमबाट उनीहरुको जीवनमा भएको परिवर्तन

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयबाट पहिलो चरणमा १२ वटा जिल्लाहरु (धनकुटा, पाँचथर, सिन्धुपाल्चोक, चितवन, रौतहट, स्याङ्जा, नवलपरासी, बर्दिया, रोल्पा, जुम्ला, कैलाली र बाजुरा) मा रोजगार/स्वरोजगार कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको छ। यस कार्यक्रमबाट द्वन्द्व प्रभावित व्यक्तिहरुको क्षमता र सीपको विकास गरी उनीहरुलाई रोजगार प्रदान गर्ने वा आफैँ स्वरोजगार व्यवसाय संचालन गर्न सक्षम बनाउने यसको मुख्य उद्देश्य हो।

नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले द्वन्द्व प्रभावित व्यक्तिहरुलाई नागरिक क्षतिपूर्ति र आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६ अन्तर्गत उपचार सहायताहरु प्रदान गर्दै आएको छ। हाल सम्म त्यस्तो उपचार खर्च प्राप्त गर्ने करिब ३२३ जना मध्ये महिला २१ जना र पुरुष ३०२ जना रहेका छन्। त्यस्तो उपचार खर्च अन्तर्गत यातायात खर्च, स्वास्थ्य जाँच र कुरुवाको खर्च लिनेको संख्या भने ६४८ रहेको छ। जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयहरुबाट र सरकारी अस्पतालहरुबाट प्रदान गरिएको निःशुल्क सेवाहरुको तथ्यांक यसमा समावेश गरिएको छैन। त्यसै गरि One Stop Crisis Operational Manual, 2067 सात वटा जिल्लाहरुका जिल्ला तथा अञ्चल अस्पतालहरुमा लागू भईसकेको छ भने थप ९ वटा जिल्लाहरुमा लागू गर्ने योजना रहेको छ। त्यसै गरि नेपाल सरकारले डाक्टर र नर्सहरुको लागि लैगिंक हिंसा विरुद्ध तालिमहरु संचालन गर्दै आएको छ।

३.५ स्रोत व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्यांकन

उद्देश्य: अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यलाई संस्थागत गरी सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुसंगको समन्वय र सहकार्यमा राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन सुनिश्चित गर्ने

रणनीतिक उद्देश्य-१: राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने

सूचांक-१: राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई आवधिक, क्षेत्रगत, योजना र बजेट तथा कार्यक्रमहरुमा समावेश गर्ने

कार्ययोजनामा निर्धारित कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरुलाई क्षेत्रगत मन्त्रालयहरुको कार्यक्रममा समावेश गरी संचालन गर्न कार्ययोजनाको क्षेत्रगत कार्यान्वयन योजनाको मस्यौदा तयार भएको छ, यसलाई सम्बन्धीत मन्त्रालयले स्वीकृत गरी लागू गर्न बाँकि रहेको छ।

सूचांक-२: कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि विकासका अन्तराष्ट्रिय साभेदारहरु, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरु र निजी क्षेत्रबाट अतिरिक्त स्रोतको व्यवस्था गर्ने

कार्य योजना कार्यान्वयनको लागि चालु वर्षमा शान्तिकोषबाट तीस करोड रुपैया छुट्याईएको र सो रकम उपलब्ध गरी कार्यक्रम संचालन गर्न शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, संघीय मामिला एवं स्थानीय विकास मन्त्रालय, उद्योग मन्त्रालय र नेपाल प्रहरी संग सम्बन्धित निकायबाट पेश भएका आयोजना प्रस्तावहरु शान्ति कोषबाट स्विकृत भई संचालनमा आएका छन् ।

नेपाल सरकारले कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत र साधनहरुको व्यवस्था गर्न विभिन्न राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरूसंग सहकार्य गर्दै आइरहेको छ । यसको कार्यान्वयनको लागि अन्तराष्ट्रिय विकासका साभेदारहरुको एउटा समूह, शान्ति सहयोग कार्य समुह (PSWG) क्रियाशिल छ भने राष्ट्रियस्तरका गैर सरकारी संस्थाहरुको १३२५ कार्य समूह (1325 Action Group) को गठन भई आपसि समन्वय र सहकार्यमा कामहरु हुँदै आएका छन् । यसको अतिरिक्त गैर सरकारी संस्थाहरुले केन्द्रदेखि जिल्ला समन्वय समितिसम्म अन्तरक्रिया/कार्यक्रमहरु तथा अभिमुखिकरण संचालन गर्दै आइरहेका छन् ।

कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि हाल देहाय अनुसारका कार्यहरु भइरहेका छन् :

- राष्ट्रिय कार्ययोजना पारित भए लगत्तै शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय तथा साथीले जी.एन.डब्लु.पी को सहयोगमा राष्ट्रिय कार्ययोजना जिल्ला समन्वय समिति सदस्यहरुलाई अभिमुखिकरण कार्यक्रम आयोजना गरेको ।
- शान्ति मालीका (शान्तिका लागि महिलाहरुको संजाल) ले यु.एन ओमनको सहयोगमा १९ जिल्लाका जिल्ला समन्वय समिति सदस्यका निमित्त अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गरेको ।
- अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था केयर नेपालद्वारा विभिन्न १२ जिल्लामा जिल्ला समन्वय समितिका सदस्यहरुलाई अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन भएको ।
- नर्वेजियन राजदूतावासले महिलाको क्षेत्रमा योगदान गरिरहेको गै.स.सहरुको एक संजाल संकल्प मार्फत ४२ जिल्लाहरुमा यस सम्बन्धी कार्यक्रमहरु लैजाने तयारी भई आवश्यक श्रोत साधन तर्जुमा गरिसकेको छ ।
- अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था सेफर वर्ल्डद्वारा शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय संगको परामर्शमा मुल्यांकन तथा अनुगमन योजना तर्जुमा भई रहेको छ ।
- शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयले साथी तथा जी.एन.डब्लु.पी संगको सहकार्यमा राष्ट्रिय कार्ययोजना स्थानीकरण निर्देशिका तयार गरी ६ जिल्ला स्तरीय तथा १८ गा.वि.स स्तरीय अनुशिक्षण तथा पूर्व-परिक्षण कार्यशाला तथा प्रशिक्षक प्रशिक्षण आयोजना गरेको ।

रणनीतिक उद्देश्य ४: राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि संयन्त्र स्थापना गर्ने

सूचांक-१: राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन समितिको गठन गर्ने

यस अन्तर्गत केन्द्रमा राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि उच्च स्तरीय निर्देशन समिति र राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन समितिको गठन भएको छ ।

सूचांक-२: शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय अन्तर्गत लैङ्गिक इकाई स्थापित गर्ने । राष्ट्रिय कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि मन्त्रालय अन्तर्गत एक लैङ्गिक इकाईको गठन गरिएको छ । शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयका सह सचिवको नेतृत्वमा ४ सदस्यीय उक्त लैङ्गिक इकाईले कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि कार्य संचालन गर्दै आइरहेको छ ।

सूचांक-३: जिल्ला समन्वय समितिको गठन गर्ने:

प्रत्येक जिल्लामा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा जिल्ला समन्वय समिति रहने व्यवस्था राष्ट्रिय कार्ययोजनामा स्पष्ट उल्लेख छ । यस समन्वय समितिमा जिल्ला स्थित १४ मुख्य सरकारी कार्यालयका प्रतिनिधि, द्रुन्ध प्रभावित महिला तथा महिला अधिकारकर्मी सहितको उपस्थिती रहने छ । (विवरणको लागि अनुसूची ४ हेर्नुहोस) । संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० र सो सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजनाका सम्बन्धमा सबै जिल्ला समन्वय समितिका सदस्यहरुलाई जानकारी गराउनु आवश्यक भएकोले जिल्लास्तरमा अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गरिदै आएको छ ।

परिच्छेद ४

राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनका चुनौतीहरू

द्वन्द्व रुपान्तरण तथा शान्ति निर्माण प्रक्रियाको हरेक तहमा महिलाको सहभागिता सुनिश्चित गर्नका लागि कार्ययोजनाले विभिन्न कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप अगाडि सारेको छ। कार्ययोजनाले लिएको उद्देश्य पूर्तिका लागि विद्यमान कानूनहरूमा आवश्यकता अनुसार सुधार गर्नुका साथै नीतिगत परिवर्तन गरी महिलाहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि गर्ने लक्ष्य तर्फ पर्याप्त राजनैतिक इच्छाशक्तिको अभावमा उल्लेखनीय परिवर्तन प्राप्त गर्न सकिदैन। कार्ययोजना लागू भएपछि गठन भएका मन्त्रिपरिषद् तथा उच्च पदका नियुक्तीहरूमा समेत महिला सहभागिताको खासै महसुश गर्न सकिएको छैन। यस परिप्रेच्छमा महिलाहरूको निर्वाचनमा उम्मेदवारीमा बृद्धि गर्नु तथा राजनीतिक दलको विभिन्न तहमा आरक्षण प्रणाली लागू गरी सहभागिता बृद्धि गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिन्छ।

द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिकामाथि भएको यौनजन्य तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसाको कारण सहितको तथ्यांक संकलन तथा अभिलेखिकरण गरी उनीहरूको विशेष आवश्यकतालाई तत्काल सम्बोधन गर्नु पर्ने विषयमा हालसम्म यस्तो विवरण संकलन हुन सकेको छैन। स्थानीय स्तरमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाहरूसंग कतिपय तथ्यांकहरू रहेको पाइन्छ। तर उनीहरूसंग रहेको तथ्यांक पनि पूर्ण छ भन्न सकिने अवस्था छैन। तथापि यस्ता निकायहरूको सहयोग विना द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिकाको तथ्यांक सूचना संकलन गर्न प्राय असंभव नै देखिन्छ। देशव्यापी रुपमा संचालन गर्नु पर्ने यस कार्यको लागि वित्तीय तथा जनशक्तिको कमि रहेको अवस्थामा यो कार्य सम्पन्न गर्नु सजिलो छैन।

गाउँ तथा समुदायस्तरमा व्यापक रुपमा द्वन्द्व प्रभावित महिला र बालिकाहरू रहेको अवस्थामा खास द्वन्द्व प्रभावितहरूको पहिचान गर्नु कठिन कार्य हुन आउँछ भने अझ उनीहरूको वास्तविक अवस्था पत्ता लगाउन भन जटिल हुन्छ। अझ कार्ययोजनाले परिकल्पना गरेको द्वन्द्व प्रभावितहरूको सहभागितामा लैंगिक अवधारणाको आधारमा तत्कालिन राहतका कार्यक्रमहरू तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गर्नु हालको कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियामा लागू हुन कठिन हुने देखिन्छ।

द्वन्द्व प्रभावित महिला तथा बालिकालाई उनीहरूको रुची, क्षमता र वजारको संभाव्यतालाई समेत ध्यान दिई विशेष सीपमूलक तालीम कार्यक्रम संचालन गरी आयमा बृद्धि गर्नु कार्यायोजनाको एक क्रियाकलाप रहेको छ। व्यापक रुपमा बेरोजगारीको स्थिति, वजारको अभाव, उच्च प्रतिस्पर्धा रहेको अवस्थामा यस्ता आय आर्जनका सीपमूलक तालिम प्राप्त गरिसकेपछि पनि रोजगारी पाउने वा स्वरोजगार व्यवसाय संचालन गर्न सक्षम गराउने कार्य आफैमा चुनौतीपूर्ण छ।

कार्यायोजनामा पहिचान गरिएका कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूलाई आ-आफ्नो क्षेत्रगत कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने कार्ययोजनाको लक्ष्य भए तापनि क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूबाट सो हुन सकेको देखिदैन फलस्वरुप कार्ययोजनाको कार्यक्रमलाई विकास योजना तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहिकरण गर्नु चुनौतीपूर्ण देखिएको छ।

विकासका साभेदार संस्था, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था र निजी क्षेत्रको श्रोत परिचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयमा लैगिक इकाई (जेण्डर युनिट) को गठन भएको छ। स्रोत तथा साधनको अभाव रहेको यो इकाईबाट राष्ट्रिय कार्ययोजनाको सम्पूर्ण कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन पक्षमा समन्वय गर्नु पर्ने कार्य सम्पन्न गर्नु चुनौतीपूर्ण छ।

कार्ययोजना कार्यान्वयनमा अहम भूमिका रहेका जिल्ला समन्वय समितिहरूलाई क्रियाशिल बनाउन अभिमुखिकरण कार्य शुरु गरिएको भएता पनि सबै जिल्लामा यी कार्यक्रम संचालन गर्न सकिएको छैन। यसै गरी जिल्लास्तरसम्म कार्ययोजनालाई पुऱ्याउन नसकिरहेको अवस्थामा गाउँ र वस्ती स्तरसम्म कार्ययोजना पुऱ्याउनु भन् कठीन छ।

कार्ययोजनामा पहिचान गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन सरकारी स्तर एवं गैरसरकारी क्षेत्रबाट पनि भईरहेको पाइन्छ। यसरी गैरसरकारी क्षेत्रबाट भएका कार्यहरू विभिन्न संघ संस्थाबाट संचालन भईरहेको छ। तर कुन संस्थाले के कार्य गरिरहेको छ भन्ने कुरा स्पष्ट र पारदर्शी हुन सकेको छैन। जसले गर्दा न त गैर सरकारी क्षेत्रबाट भएका योगदानलाई अभिलेखीकरण नै गर्न सकिएको छ। न त तिनीहरूको योगदानलाई सहजरूपमा स्वीकार गर्न सकिएको छ। गैरसरकारी क्षेत्रबाट कार्ययोजना कार्यान्वयन सम्बन्धमा क्रियाकलापहरू संचालन गर्नु अघि मन्त्रालयसंग समन्वयमा रहेर कार्य गर्न सकेमा त्यसको प्रभावकारिता महसुश गर्न सकिन्छ, साथै अन्य कार्यक्रम बनाउन सहयोग मिलेछ। गैर सरकारी क्षेत्रलाई कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नु चुनौतीकै रूपमा देखिएको छ।

परिच्छेद ५

सुभाब तथा सिफारिश

महिला शान्ति र सुरक्षाका विषय केन्द्रियस्तर देखि स्थानीयस्तर सम्म प्रवर्द्धन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ। नीति निर्माण तह मात्र होईन यसका उपभोक्ताहरु पनि यस कार्ययोजनासंग परिचित हुनु पर्दछ। यस विषयलाई जव सम्म सरोकारवालाहरुले आत्मसात् गर्दैनन्, यसको कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन सक्तैन। तसर्थ, यस विषयमा सबै सरोकारवालाहरुलाई आवश्यकता अनुसारका अभिमुखिकरण कार्यक्रमहरु संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ। यस क्रममा राजनैतिक फाँटका व्यक्तिहरुलाई विशेषरूपमा अभिमुखिकरण गर्नु पर्ने देखिएको छ। राजनैतिक इच्छाशक्तिको कमि अनुभूति हुने गरेको हालको अवस्थामा व्यापक रूपमा निर्णायक तहमा महिलाको सहभागिता बृद्धि हुन आवश्यक छ।

द्वन्द्व प्रभावित महिला तथा बालिकाहरुको लागि प्रदान गरिने शिक्षा, स्वास्थ्य, मनोसामाजिक परामर्श, रोजगारी श्रृजनाका लागि सीप विकास, जस्ता कार्यक्रम तर्जुमा एवं संचालन यकिन तथ्यांकको अभावमा पूर्ण हुन सक्ने देखिदैन। पीडितहरुको घरदैलोमा गएर यकिन तथ्यांक एवं सूचना प्राप्त गर्न यस क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाको सहयोग अत्यावश्यक देखिन्छ। यसैगरी हालको गैर सरकारी संस्थाको तथ्यांकलाई आधार बनाई सरोकारवालाहरुको सहयोगमा तथ्यांक संकलन गरी आधिकारिकता प्रदान गर्नु पर्ने देखिएको छ।

कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने व्यवस्थामा परिवर्तन गर्नु पर्ने देखिन्छ। साथै, सरोकारवालाहरु सबैको सहयोगमा प्राथमिकताका साथ तथ्यांक संकलन कार्य गर्नु पर्ने देखिएको छ।

कार्ययोजनालाई मूलप्रवाहिकरण गर्ने कार्यमा सम्बन्धित मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय योजना आयोग तथा अर्थ मन्त्रालयको महत्वपूर्ण भूमिका हुन आउंछ। यी निकायहरुबाट वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा यस विषयलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गर्न पर्ने देखिन्छ। साथै स्थानीय स्तरमा जाने मार्गदर्शनमा समेत संघीय मामिला एवं स्थानीय विकास मन्त्रालयले यो विषयलाई ध्यान दिई कार्य गर्न आफ्ना मातहत निकायहरुलाई निर्देशन दिनु पर्ने देखिन्छ। कार्ययोजनाको समन्वय कुनै एक पक्षबाट मात्र संभव देखिदैन। सरकार, गैरसरकारी संस्था, दातृनिकाय, निजि क्षेत्र तथा यसका लाभको उपभोग कर्ता समेत सबैको सहयोग र समन्वयको खाँचो छ। कार्ययोजनाको कार्यान्वयन सम्बन्धी क्रियाकलाप संचालन गर्दा सबै निकाय विशेष गरी दातृ निकायले आफ्ना कार्यान्वयन निकायहरुमा जाने रकम तथा संचालन गर्ने कार्यक्रमका विषयमा सम्बन्धित निकायहरुको अतिरिक्त शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयमा समेत जानकारी गराउने व्यवस्था हुन पर्ने देखिन्छ। गैर सरकारी निकायहरुबाट वाट जिल्ला स्तरमा संचालन गरिने कार्यक्रमहरु जिल्लागत रूपमा जिल्ला समन्वय समितिसंग समन्वय गरी संचालन हुनुपर्ने देखिन्छ। यसरी सबै कार्यक्रमहरु संचालन हुँदा केन्द्रियस्तरमा र स्थानीयस्तरमा समन्वय हुन सकेमा कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न तथा अनुगमन एवं मूल्यांकन गरी सहि प्रतिवेदन तयार गर्न समेत सहयोग मिल्नेछ।

अनुसुचि

अनुसुचि १ : नेपाल सरकार र विभिन्न राजनैतिक दलहरूसंग भएको वार्ताहरूमा महिलाको प्रतिनिधित्वसम्बन्धी भएका सम्झौताहरू

नेपाल सरकार र नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ तथा आदिवासी जनजाति संयुक्त संघर्ष समिति, नेपालबीच भएको सहमति

- नेपालको राष्ट्रिय एकता, अखण्डता र सार्वभौमिकतालाई सर्वोपरि राखी जाति, भाषा, भौगोलिक क्षेत्र तथा आर्थिक आधार र सांस्कृतिक विशेषता समेतका आधारमा राज्यको संघीय संरचना सम्बन्धी सुझाव अब बन्ने संविधानसभा समक्ष प्रस्तुत गर्न एक राज्य पुनसंरचना आयोग तत्कालै गठन गरिनेछ । सो आयोगमा आदिवासी जनजाति, मधेसी, दलित, महिला लगायत विभिन्न वर्ग, क्षेत्र र समुदायका विशिष्ट विशेषज्ञहरू रहनेछन् ।
- राजनीतिक दलहरूका सबै तहमा सबै वर्ग, लिङ्ग, समुदाय र जातजातिको प्रतिनिधित्व हुनुपर्नेमा नेपाल सरकारको सिद्धान्ततः सहमति रहेको छ । राज्यका सबै अंग र तहमा सबै जाति, वर्ग, समुदाय, लिंग र क्षेत्रको समावेशी, सहभागिता र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको लागि सबैको प्रतिनिधित्व रहेको एक कार्यदल तत्कालै गठन गरी अध्ययन गर्न लगाइने छ ।
- राज्य सञ्चालनका सबै अंग र तहहरूमा आदिवासी जनजातिहरू लगायतका सबै लिङ्ग, वर्ग, क्षेत्र र समुदायको समावेशी समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने कानूनी एवं नीतिगत तहमा व्यक्त प्रतिबद्धतालाई व्यवहारमा उतार्न सबै क्षेत्रबाट पहल गर्दै लगाइने छ ।
- आदिवासी जनजाति लगायत विभिन्न वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग, र समुदायहरूको सरोकारका विषयहरूमा महत्वपूर्ण निर्णय लिदां सम्बन्धित पक्ष र निकायहरूको सल्लाह र परामर्श लिने व्यवस्थालाई विकसित गर्दै लगिने छ ।
- अन्तरिम योजना लगायतका विकास योजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा लैगिंक मूलप्रवाहीकरणको मर्म र भावनालाई आत्मसात गर्दै कार्यक्रमको कार्यान्वयन तथा लाभको बाँडफाँडमा महिला विविधतालाई दृष्टिगत गरी आदिवासी जनजाति, दलित र मधेसी महिलाहरूको समेत समान सहभागितामा जोड दिइने छ ।

नेपाल सरकार र मधेसी जनअधिकार फोरम, नेपालबीच भएको सम्झौता

- देशमा युगौदेखि बहिष्करणमा पारिएका मधेसि, आदिवासी/जनजाति, दलित, महिला, पिछडावर्ग, अपाङ्ग, अल्पसंख्यक समुदाय, मुसलमान आदि समुदायहरूको राज्यका सम्पूर्ण संरचनाहरूको सबै अङ्ग र तहका साथै शक्ति, साधन र स्रोतमा सन्तुलित समानुपातिक प्रतिनिधित्व र साभेदारी गर्ने ।
- नेपाल सरकारद्वारा गरिने सबै राजनितिक नियुक्ति, वैदेशिक सेवा र शिक्षा क्षेत्र लगायतका सेवाहरूका साथै आयोगहरूमा समुचित समानुपातिक प्रतिनिधित्व गर्ने ।
- जाति, भाषा, लिङ्ग, धर्म, सस्कृति, राष्ट्रिय तथा सामाजिक उत्पत्ति, राजनितिक तथा अन्य विचार आदिको आधारमा गरिने सबै खाले विभेद अन्त्य गरी मानव अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने ।
- मधेसी, आदिवासी/जनजाति, दलित, महिला आदिलाई राज्यको हरेक अंग र तहमा समावेशीकरण गर्न आवश्यक नीति निर्धारण र कानूनको तर्जुमा गर्न उच्चस्तरीय समावेशीकरण कार्यदलको गठन तुरुन्त गर्ने ।

नेपाल सरकार र राष्ट्रिय वादी अधिकार संघर्ष समितिबीच भएको सहमति

उक्त प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिम वादी समुदायका बालबालिकालाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने समेतका विषयहरूलाई बुँदागत रूपमा कार्यान्वयन गराउन नेपाल सरकारले तोकेको राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको अधिकृतको संयोजकत्वमा गृह मन्त्रालय, स्थानीय विकास मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, भूमि सुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय, शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय, वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका अधिकृत स्तरका प्रतिनिधिहरूको साथै वादी समुदायका एकजना महिला सहित दुईजना प्रतिनिधिहरू समेत सम्मिलित एक अध्ययन कार्यदल नेपाल सरकारले तत्काल गठन गर्ने। उक्त कार्यदलले ६ महिनाभित्र सम्पूर्ण अध्ययन पूरा गरी सहमति कार्यान्वयन गराउनेछ।

नेपाल सरकार र संयुक्त लोकतान्त्रिक मधेसी मोर्चाबीच सम्पन्न सम्झौता

सरकारले सुरक्षा अङ्ग लगायत राज्यका सबै निकायहरूमा मधेसी, आदिवासी, जनजाति, महिला, दलित, पिछडिएको क्षेत्र र अल्पसंख्यक समुदायको समावेशी समानुपातिक सहभागिता हुने गरी सरकारले नियुक्ति, बढुवा र मनोनयन अनिवार्य रूपले गर्नेछ।

सात दल सम्मिलित सरकारी वार्ता समिति र संघीय गणतान्त्रिक राष्ट्रिय मोर्चा, नेपालबीच भएको सहमति आदिवासी जनजाति, तराईका मुलवासी, दलित, पिछडावर्ग र अल्पसंख्यक मुसलमान र महिला आदिलाई राज्यका सम्पूर्ण अङ्गमा समावेशी समानुपातिक सहभागी गराउने व्यवस्था गरिनेछ।

नेपाल सरकार र आदिवासी थारु समुदाय तथा नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघका प्रतिनिधि बीच भएको सहमति

व्यवस्था प्रति प्रतिबद्ध रहँदै अध्यादेश मार्फत जारी भएका प्रहरी ऐन, सशस्त्र प्रहरी ऐन, सैनिक ऐन, शिक्षा ऐन, विकास ऐन, स्वास्थ्य सेवा ऐन, नेपाल विशेष सेवा ऐनहरूलाई आवश्यक प्रकृया पूरा गरी संशोधन गरिने छ।

सरकारी वार्ता टोली र संयुक्त मुस्लिम राष्ट्रिय संघर्ष समितिबीच भएको सहमति

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३३ को खण्ड (घ१) मा उल्लेखित “मुलुकको राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा मधेसी, दलित, आदिवासी, जनजाति, महिला, मजदुर, किसान, अपाङ्ग, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई समानुपातिक समावेशीको आधारमा सहभागी गराउने” भन्ने कुरामा प्रतिबद्ध हुँदै मुस्लिम लगायत देशका सम्पूर्ण आदिवासी, जनजाति, मधेसी, थारु, दलित, अल्पसंख्यक समुदायको राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक अधिकार सुनिश्चितता गर्न नेपाल सरकारले आवश्यक पहल गर्नेछ।

अनूसूचि २:

प्रतिवेदन तयारी निर्देशक समिति:

- शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्रालका सहसचिव, श्री साधुराम सापकोटा - अध्यक्ष
- श्री बन्दना राणा, अध्यक्ष, साथी - संयोजक
- प्रतिनिधी, यूएन ओमन - सदस्य
- प्रतिनिधी, यू एन एफ पिए - सदस्य
- प्रतिनिधी, आपेन सोसाइटी फाउण्डेसन - सदस्य
- प्रतिनिधी, शाही नर्वेजियन दूतावास - सदस्य
- प्रतिनिधी, केयर नेपाल - सदस्य
- प्रतिनिधी, शान्तिमालिका - सदस्य
- प्रतिनिधी, संकल्प - सदस्य

विज्ञ व्यक्तिहरु:

- श्री साधुराम सापकोटा
- श्री दल बहादुर के.सी.
- श्री किरण ढुङ्गेल
- श्री बन्दना राणा
- श्री पिङ्गी सिंह राणा
- श्री लिलि थापा
- श्री पुरुषोत्तम शर्मा
- श्री सम्भना कक्षपती

प्रतिवेदन संयोजक:

श्री बन्दना राणा

श्रोत व्यक्तिहरु:

- श्री रमेश कुमार अधिकारी, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय
श्री ऋषिकेश ढुङ्गेल, उद्योग मन्त्रालय
श्री वंशीराज पौडेल, व्यवस्थापिका संसद सचिवालय
श्री अवनी मैनाली भट्टराई, राष्ट्रिय महिला आयोग
श्री रमा अर्याल पन्थी, शिक्षा मन्त्रालय
श्री पदम सिंह बिष्ट, शिक्षा विभाग
श्री सुप्रभा ढुंगेल, शान्ति तथा पुननिर्माण मन्त्रालय
श्री सुमना अर्याल, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्री परिषदको कार्यालय
श्री सुधीर भट्टराई, परराष्ट्र मन्त्रालय
श्री गज बहादुर राना, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय
श्री तुलसी प्रसाद दाहाल, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
श्री लक्ष्मी प्रसाद गौतम, रक्षा मन्त्रालय
श्री सृजना काफ्ले, डब्लु.एच.आर.
श्री नेहा शर्मा, इडिकन
श्री भुपेन्द्र खनाल, एड्भोकेसी फोरम नेपाल
श्री पुकार शाह, साथी
श्री हरि बास्कोटा, साथी
श्री अनुप नास्ननी, साथी

अनूसुचि ३:

प्रतिवेदनको ढाँचा तयार तथा सम्बन्धित मन्त्रालयहरुबाट तथ्यांक एवं सूचना संकलन गर्न सरोकारवालाहरु संग भएको कार्यशाला गोष्ठीको सहभागी नामावली

National Level Monitoring of UNSCR 1325 and 1820 NAP
Consultative Stakeholders Workshop
16 - 17 December 2011

SN	NAME	Office	Designation	Email	MOBILE NO.	Signature
1)	Anil Poudel	Sayerworld	Project Coordinator	apoudel@sayerworld.org.uk	9851114117	
2)	Srus Bhattarai	CAC Nepal	Office Assst	bsrus2006@yahoo.com	9841558892	
3)	Bhupendra Kharel	AF-Nepal	Prog-Coordinator	khnbishes@gmail.com	9841553906	
4)	Prabin Basnet	MA G	President	Prabinu@yaho.com	9841741328	
5)	Krishna Pant	CARE/kaliya	Program officer	kprntkr22@gmail.com	9845026601	
6)	Jeevan Sharma	CN Women	Chief expert	jeevan-adv@yahoo.com	9841087655	
7)	RESHMESH DHUNGEL	MOI	Under secretary	rishivishalshungel@yahoo.com	9841492258	
8)	Bhupendra S. Gunung	CVICT	Trainer/Supervisor	bhuper08@gmail.com	9841402173	
9)	Bansari Raj Poudel	Parliament Sec.	Under Secretary	bansari.poudel@parliament.gov.np	984574980	
10)	Laxmi Pd. Gantam	MOJ	Under secretary	gantamilo1@gmail.com	9841281983	
11)	Sudhin Bhattarai	MOFA	Under Secretary	s.bhattarais@kshakti.com	9849628336	
12)	Gaga Bdr Rana	MoDCSW	11	gagabdrana@gmail.com	9841-382513	
13)	Ramesh K. Adhikari	Ministry of Local Development	Under Secretary	ramesh.adhikari@gmail.com	9857119402	
14)	Sachin Laha Sarker	MoPDR	Joint Secretary	S.Sarker@kshakti.com	9857096262	
15)	किरण ज्ञान ऐन	"	Consultant	kirandhuja@gmail.com		
16)	Rishi P. Dahal	MoHP	S.O.	mail.tulsi.dahal@gmail.com		
17)	Sanyam Tamrakar	Sandhi	TE	sanyamtr@gmail.com	9841335786	
18)	Hem Basnet	"				
19)	Anurudh Basnet	"				

National Level Monitoring of UNSCR 1325 and 1820 NAP

SN	NAME	OFFICE	DESIGNATION	EMAIL	Mob.	Signature
1.	Ancin Nimali Bhattrai	NWC	Under-Secretary	ambhattrai@nwc.gov.np	9841005743	
2.	Sujana Maharjan	AWLD	Advocate	Sujana.maharjan@gmail.com	9841271035	
3.	Chanda Shafa	Bankalpa	Program Manager	inf@bankalpa.org.np	9841-546029	
4.	Sujana Kafle	WHR	Regional Coordinator	SujanaKafle44@khas.com.np	9841380234	
5.	Renu Sheeltra	Sanchaika	Prog Officer	renushta@gmail.com	9841286931	
6.	Rama Arpel Parthi	MOE	Section officer	rama.parthi@gmail.com	9841647125	
7.	Padam Singh Bista	DOE	"	padambista@gmail.com	9749550138	
8.	Unesh Poudel	Sunfimed	Media advocacy officer	puenad.uneshpoudel@gmail.com	9851165946	
9.	Suprabha Dhungel	NOPR	Section officer	Suprabha.dhungel@yahoo.com	9841608305	
10.	Nirmala Dhungana	WHR/T.U	G.S. Association Prof	nirmaladhungana@nirmala.org.np	9841326029	
11.	Lily Thapa	WHR/Santap	-	lily@lily.org.np	984030972	
12.	Neha Sharma	Ihricon	Secretary	RNeha-Sharma@yahoo.com	9841417229	
13.	Sumana Arul	OPMCM	Section officer	sumanar@ihricon.org.np	9841552352	

अनूसुचि ४:

निदर्शक समिति: राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि देहाय बमोजिमको निर्देशक समिति रहेको छ:

(क) परराष्ट्र मन्त्री,	–अध्यक्ष
(ख) शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्री	–सह-अध्यक्ष
(ग) महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्री	–सदस्य
(घ) शान्ति तथा पुनर्निर्माण राज्यमन्त्री	–सदस्य
(ङ) सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय हर्ने)	–सदस्य
(च) सदस्य, राष्ट्रिय महिला आयोग	–सदस्य
(छ) सचिव, अर्थ मन्त्रालय	–सदस्य
(ज) सचिव, गृह मन्त्रालय	–सदस्य
(झ) सचिव, परराष्ट्र मन्त्रालय	–सदस्य
(ञ) सचिव, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	–सदस्य
(ट) सचिव, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	–सदस्य
(ठ) सचिव, रक्षा मन्त्रालय	–सदस्य
(ड) सचिव, शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	–सदस्य
(ढ) प्रतिनिधि, महिला हित समाज	–सदस्य
(ण) प्रतिनिधि, इरिकोन	–सदस्य
(त) प्रतिनिधि, शान्ति मालिका	–सदस्य
(थ) प्रतिनिधि, Beyond Beijing Committee (BBC)	–सदस्य
(द) प्रतिनिधि, महिला शान्ति समूह, NTPP	–सदस्य
(ध) प्रतिनिधि, महिला सुरक्षा दबाव समूह	–सदस्य
(न) प्रतिनिधि, शान्ति, शक्ति, लोकतन्त्र र संबिधान सभाका लागि महिला सञ्जाल	–सदस्य
(प) प्रतिनिधि, ग्रामिण महिला विकाश तथा एकता केन्द्र	–सदस्य
(फ) प्रतिनिधि, साथी	–सदस्य
(व) प्रतिनिधि, मानव अधिकारका लागि महिला, एकल महिला समूह	–सदस्य
(भ) प्रतिनिधि, नेपाल समाज विकास केन्द्र	–सदस्य
(म) सह सचिव, शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय (कानून तथा सञ्चार महाशाखा)	–सदस्य सचिव

कार्यान्वयन समिति

(क) सह-सचिव, शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय (कानून तथा सञ्चार महाशाखा)	–संयोजक
(ख) प्रतिनिधि, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	–सदस्य
(ग) प्रतिनिधि, गृह मन्त्रालय	–सदस्य
(घ) प्रतिनिधि, रक्षा मन्त्रालय	–सदस्य
(ङ) प्रतिनिधि, शिक्षा मन्त्रालय	–सदस्य
(च) प्रतिनिधि, ग्लोबल, नेपाल	–सदस्य

- (छ) प्रतिनिधि, राष्ट्रिय महिला आयोग –सदस्य
(ज) उपसचिव, शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय
(कानून तथा मानव अधिकार शाखा) –सदस्य-सचिव

राष्ट्रिय कार्ययोजना जिल्ला समन्वय समिति

- (क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी –संयोजक
(ख) स्थानीय विकास अधिकारी –सह-संयोजक
(ग) अध्यक्ष/प्रतिनिधि, स्थानीय शान्ति समिति –सदस्य
(घ) प्रमुख, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय –सदस्य
(ङ) जिल्ला शिक्षा अधिकारी –सदस्य
(च) प्रमुख, घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यालय/समिति –सदस्य
(छ) प्रमुख, जिल्ला प्रहरी कार्यालय –सदस्य
(ज) प्रतिनिधि, जिल्लास्थित प्राविधिक शिक्षालय –सदस्य
(झ) प्रमुख, जिल्ला बालकल्याण समिति –सदस्य
(ञ) स्थानीय शान्ति समितिले तोकेका द्वन्द्व-प्रभावित महिला दुई जना –सदस्य
(ट) महिला अधिकारका क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थाहरु मध्येबाट
समितिले तोकेका प्रतिनिधि दुई जना –सदस्य
(ठ) महिला तथा बालबालिका अधिकृत –सदस्य-सचिव

